

KÁLLAY ANDRÁS — MÉSZÁROS ANDRÁS —
ŐRY PÉTER — SZABÓ OLGA

A FELVIDÉKI MAGYAR KÖZÖSSÉG
ANYANYELVHASZNÁLATÁT
SZABÁLYOZÓ JOGSZABÁLYOK ÉS
ÉRVÉNYESÜLÉSÜK ÁTTEKINTÉSE

*Kárpát-medencei magyar
kisebbségjogi kalauz*

KÉSZÜLT
A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

NPKI | NEMZETPOLITIKAI
KUTATÓINTÉZET

©Nemzetpolitikai Államtitkarság, 2022

©Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., 2022

Főszerkesztő: Szili Katalin

Sorozatszerkesztők: Ferenc Viktória, Kántor Zoltán, Rákóczi Krisztián

Szakmai lektor: Tóth Norbert

Nyelvi lektor: Fülöp Éva

Kiadja a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

Felelős kiadó: Erdélyi Rudolf Zsolt

Minden jog fenntartva.

Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve adatfeldolgozó rendszerben
való tárolás előzetes írásbeli hozzájárulással lehetséges.

Kivitelezésben közreműködött: Acnecom Kft.

ISBN 978-615-6428-03-5

KÁLLAY ANDRÁS – MÉSZÁROS ANDRÁS –
ÖRY PÉTER – SZABÓ OLGA
A FELVIDÉKI MAGYAR KÖZÖSSÉG
ANYANYELVHASZNÁLATÁT SZABÁLYOZÓ JOGSZABÁLYOK
ÉS ÉRVÉNYESÜLÉSÜK ÁTTEKINTÉSE

*Kárpát-medencei magyar
kisebbségjogi kalauz*

2022

Köszöntöm az Olvasót!

Sorozatot indított a Nemzetpolitikai Kutatóintézet azzal a céllal, hogy – mint egy pillanatfelvételnként – átfogó ismeretek csokrát nyújtsa át a joggyakorlóknak, az érdeklődőknek. Lehetőséget biztosít ugyanakkor összehasonlításra, elemzésre, arra, hogy néz ki az egyes országokban a XXI. századi Európában a nemzeti kisebbségek helyzete.

Immár a következő, a felvidéki jogtudatosságot bemutató füzetet tarthatja a tisztelt érdeklődő olvasó a kezében. Eddig az Ukrajnában, majd a Romániában hatályos, nemzeti kisebbségekre vonatkozó szabályozást tartalmazó kiadványok jelentek meg.

A szlovákiai szabályozást ismertető szerzői csapat elsősorban a nyelvi jogokon keresztül mutatja be a szülőföldjén kisebbségi sorban élőkre vonatkozó törvényeket. Ennek révén ismerhetjük meg az anyanyelvhasználatra vonatkozó szabályok összességét, s ezen belül a többi közt az oktatás, média, kultúra, közlekedés, egészségügy területére vonatkozó végrehajtás gyakorlatát.

„Ha államunk többnyelvűségére úgy tekintünk, mint balsorsra vagy csapásra, nem pedig mint – az akármennyire komplikált múlt ellenére – természetes különbözőség eredményére, megmaradnak traumáink, félelmeink és komplexusaink. Ha államunk többnyelvűségét értéknek fogjuk fel, sőt hozzáadott értéknek, máris megteremtettük megőrzésének, megtartásának jogi feltételeit.” Rudolf Chmel író, politikus egyik, 2010-ben elhangzott beszédéből idéztem. Csak remélni tudom, hogy e felfogás szomszédunkban is előbb-utóbb általánossá válik.

Ezt elősegítendő, akár tükörnek is tekintheti a többségi társadalom és politikai döntéshozóik a szerzők munkáját, mely segít a félelmek leküzdésében, a hozzáadott érték felkutatásában.

Köszönöm, hogy megtisztelt figyelmével,

Dr. Szili Katalin
miniszterelnöki megbízott,
az Országgyűlés volt elnöke

KÁLLAY ANDRÁS – MÉSZÁROS ANDRÁS – ŐRY PÉTER – SZABÓ OLGA
A FELVIDÉKI MAGYAR KÖZÖSSÉG ANYANYELVHASZNÁLATÁT
SZABÁLYOZÓ JOGSZABÁLYOK ÉS ÉRVÉNYESÜLÉSÜK ÁTTEKINTÉSE

A rendszerváltás utáni éveket és a Szlovákia létrejötte utáni időszakot a nyelvhasználat szempontjából a szlovák nyelvnek mint a nemzeti és állami szuverenitás szimbólumának és eszközének való használata és erősítése jelentette. A politikai berendezkedés és a társadalom átalakulása egyrészt felszínre hozta azokat a nemzeti-ségi ellentéteket, amelyek a szocializmus idején rejtve maradtak, másrészt a magyar nyelv státusza is megváltozott, használata úgy politikai, mint társadalmi szinten is nagyobb figyelmet kapott. A magyar nyelv használatának a kérdése politikai eszköz lett, a nyelvi kérdés pedig a szlovák nemzetállam építésének egyik fontos sarokkövévé vált. Már az önálló Szlovákia 1992-ben elfogadott alkotmánya is az államnyelv rangjára emelte a szlovák nyelvet, majd az 1995-ös államnyelvtörvény az állami szuverenitás kifejezőjeként, a szlovák nemzet egyediségének legfontosabb jelképeként jellemzi azt, kiemelve, hogy előnyt élvez minden más nyelvvel szemben és védelmezni kell. A kisebbségi anyanyelvhasználatot szabályozó törvények elfogadásához viszont nemzetközi nyomásra volt szükség az Európai Unióhoz való csatlakozás egyik feltételeként. Az anyanyelvhasználatot szabályozó rendelkezések nagy része ekkor és az ezt követő időszakban került elfogadásra, a későbbi időszakot elsősorban a status quo fenntartása jellemzi. Jelen tanulmányban bemutatjuk a legfontosabb nemzetközi szerződéseket, amelyek kötelezik Szlovákiát az anyanyelvhasználat biztosítása és fejlesztése terén, a szlovák jogszabályokat, azok megvalósulását a gyakorlatban, valamint az e gyakorlat során felmerülő problémákat és hiányosságokat.

Törvényi háttér

Alkotmányos keret

A Szlovák Köztársaság területén a nemzeti kisebbségek jogait az alkotmányban¹ is meghatározzák. Az alkotmány negyedik szakasza, a 33. és 34. cikkely foglalkozik a nemzetiségi kisebbségek vagy etnikai csoportokhoz való tartozással kapcsolatos alkotmányos garanciákkal.

A 33. cikkely értelmében *„senkinek nem válhat hátrányára a nemzetiségi kisebbséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás.”* A 34. cikkely biztosítja a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportot alkotó állampolgárok részére a jogot saját kultúrájuk fejlesztésére, információk terjesztésére és elérésére anyanyelvükön, egyesületek, művelődési és kulturális intézmények alapítására és fenntartására. Szintén garantálja a jogot az anyanyelven való művelődéshez, az anyanyelv használatához a hivatali érintkezésben, valamint a kisebbségeket és etnikai csoportokat érintő közügyek megoldásában való részvételhez.²

A 34. cikkely (3) bekezdése szerint a nemzeti kisebbségek fenti jogai *„nem vezethetnek a Szlovák Köztársaság területi egységének és szuverenitásának veszélyeztetéséhez és a többi lakosság diszkriminációjához”*. E rendelkezés hűen tükrözi a mindenkori szlovák politika hozzáállását és gyakorlatát a kisebbségekkel kapcsolatban. A többségi nemzetnek a nemzeti kisebbségek csoportjaival szembeni fölérendeltsége megfigyelhető a kisebbségi jogokat biztosító törvények, a nemzetközi szerződésekhez fűzött kiegészítések és megjegyzések terén is.

¹ Elérhető szlovákul: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1992/460/20210101>, magyarul: <https://torvenytar.sk/zakon-31>, letöltve: 2021. május 31.

² Az alkotmány itt úgy rendelkezik, hogy a részleteket külön törvény szabályozza, viszont a kisebbségi nyelvhasználati törvényt leszámítva – amely szinte kizárólag a hivatali nyelvhasználatot érinti – a többi terület vonatkozásában az alkotmány 1992-es elfogadása óta sem készült átfogó törvény.

Külön figyelmet kell szentelnünk az 1992-ben elfogadott alkotmány és a nyelvhasználat kérdésének, ugyanis a 6. cikkely szerint „a Szlovák Köztársaság területén az államnyelv a szlovák nyelv.” A kisebbségi nyelvek használatát, szintén a 6. cikkely szerint, a hivatali érintkezésben törvény szabályozza.³ A későbbiekben kitérünk a nyelvhasználati kérdésekre, annyit viszont le kell szögeznünk, hogy a szlovák államnyelvhasználati törvény az alkotmányban foglaltakat szinte megismétli. Felmerülő kérdés az is, hogy az állam (mint az adott területen élő népesség feletti hatalmi intézmény) rendelkezik-e „saját nyelvvel“, vagy az adott állam területén élők a nyelv hordozói.

A kérdés fontosságát tükrözi, hogy az alkotmányból kiinduló törvényi szabályozás nem a hivatali érintkezésben használt nyelv (nyelvek) vagy esetleg a nemzeti nyelv fogalmából indul ki, hanem a már említett államnyelvet határozza meg kiindulási pontnak.

Az alkotmány – főként a nemzeti kisebbségek részéről – sokat vitatott része a preambulum, mely az alábbi módon fogalmaz: „Mi, a szlovák nemzet, emlékezvén őseink politikai és kulturális hagyatékára, valamint a nemzeti létért és saját államiságért folytatott harcának sok száz éves tapasztalataira, a cirilli-metódi szellemi örökség és a nagy-morva történelmi hagyaték szellemében, a nemzetek természetadta önrendelkezési jogából kiindulva, együtt a Szlovák Köztársaság területén élő nemzetiségi kisebbségek és etnikai csoportok tagjaival, a más demokratikus államokkal való tartós és békés együttműködés érdekében, a demokratikus kormányzási forma, a szabad élet garanciái, a szellemi kultúra fejlődése és a gazdasági prosperitás feltételei megteremtésére törekedve, mi tehát, a Szlovák Köztársaság polgárai képviselőink közvetítésével határozatot hoztunk az alábbi alkotmányról”.

³ A Tt. 184/1999. számú törvénye a nemzeti kisebbségek nyelvének használatáról lásd *Az anyanyelvhasználatot szabályozó törvények* című fejezetet.

Az alkotmány megfogalmazásai egyértelmű jelei annak, hogy az államszervezés kérdésében a többségi nemzet van domináns pozícióban, ezért előnyt, illetve előnyöket élvez a többi közösséggel szemben. A nyelvhasználat tekintetében pedig az többségi nemzet által használt nyelv az, amely domináns szerepet kap más, a kisebbségek nyelvével szemben.

Fontosabb nemzetközi egyezmények

Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye

Az Európa Tanács tagállamai 1995. február 1-jén írták alá a *Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt* (továbbiakban: Kisebbségvédelmi Keretegyezmény), amely akkor is kötelező a tagállamra nézve, ha a belső jogrend a keretegyezményben foglaltaknál kedvezőbb szabályozást rögzít a nemzeti kisebbségekre nézve, vagyis egyfajta kötelező minimumként szolgál. Ennél fogva rendkívül fontos szerepet tölt be a nemzeti kisebbségek védelme terén. A szlovák parlament 1995. június 21-én adta beleegyezését a Kisebbségvédelmi Keretegyezményhez, majd az elnök július 14-én ratifikálta azt.⁴

A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény preambuluma leszögezi, hogy a kisebbségvédelem alapvető fontosságú az európai kontinens biztonsága⁵ szempontjából, és hogy a „*valódi demokratikus társadalomnak nemcsak tiszteletben kell tartania minden nemzeti kisebbséghez tartozó személy etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitását, de megfelelő feltételeket is kell teremtenie azért, hogy kifejezhesse, megőrizhesse és fejleszthesse ezt az identitást.*”

A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény kapcsán tett vállalások betartásának ellenőrzését a Tanácsadó Bizottság végzi, periodikus rendszerességgel. Egy monitoring cikluson belül az állam benyújtja a saját államjelentését, ezt követően a bizottság a

⁴ Az Európa Tanács tagállamai közül négy aláírta, de nem ratifikálta (Belgium, Görögország, Izland és Luxemburg), négy pedig alá sem írta (Andorra, Franciaország, Monaco és Törökország).

⁵ Az 1990-es évek kisebbségvédelmi mechanizmusai a balkáni helyzet és a Szovjetunió szétesése következményeként kialakuló etnikai konfliktusokra adott válaszként jöttek létre.

látogatását követően kiad egy állásfoglalást, ami a Miniszteri Bizottság ajánlásainak alapját képezi. A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény esetén eddig négy ellenőrzésre került sor, jelenleg zajlik az ötödik monitoring ciklus (a koronavírus-járvány miatt módosított ütemtervvel).

Az ellenőrzések során a Tanácsadó Bizottság rendre felveti a túlzottan szigorú államnyelvtörvény problematikáját, mondván, hogy nincs egyensúlyban az ország államnyelvét védő és a nemzeti kisebbségek nyelvét védő jogi norma. Az állásfoglalásokban a bizottság feltünteti, hogy véleményük szerint a kisebbségi nyelvhasználati törvény *lex specialis*, ennél fogva felette kellene állnia a *lex generalis* jellegű államnyelvtörvénynek (ennek kapcsán javasolja is a kormánynak, hogy ne csak a nemzetközi szervezetek felé tolmácsolja ezt, hanem a közvélemény és hivatalnokai felé is). Rendszeresen javasolja, hogy a nyelvhasználati törvénybe foglalt küszöböt csökkenteni kellene, valamint a kisebbségi nyelvhasználati törvény kapcsán kritizálja azt a rendelkezést is, mely szerint a hivatalnok nem köteles ismerni a kisebbség nyelvét, továbbá szükségesnek tartja egy átfogó kisebbségvédelmi törvény megalkotását is.

Az évek során viszont ezen pontok értékelése érezhetően megváltozott, gyengült, ugyanis például az első jelentésekben rendre felmerülő, az államnyelvtörvény és kisebbségi nyelvhasználati törvény egyensúlyát (pontosabban egyensúlyhiányát) illető kritika gyengült, illetve az állásfoglalás súlypontja más területekre tevődött át. A negyedik állásfoglalás például már üdvözli az államnyelvtörvény módosítását, és előrelépésként könyveli el azt a fent említett egyensúlyi helyzet elérése terén, miközben a törvény csak a vitatott 2009-es szigorítás előtti állapotába tért vissza, és a szankcionálás lehetősége is megmaradt.

Hasonló hozzáállás figyelhető meg például a kultúrafinanszírozás terén is, míg a korábbi állásfoglalásaiban a bizottság javasolta egy kisebbségi kultúrafinanszírozási törvény elfogadását, később már csak a kultúrára szánt összeg emelését javasolja.

Az ellenőrzési mechanizmus kapcsán gyakran felmerül a kritika, hogy nem éri el célját, mivel a folyamat nem átlátható,⁶ illetve a gyakorlati alkalmazás szempontjából nem elhanyagolható a tény, hogy nem áll mögötte nemzetközi bíróság,⁷ valamint maga a kisebbségvédelmi rendszer rendszerszintű hiányosságokkal küzd.⁸

A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény további nagy kritikája az, hogy nem határozza meg a nemzeti kisebbségek pontos definícióját.⁹ Egyes államok (Dánia, Németország, Szlovénia) a Kisebbségvédelmi Keretegyezményhez fűzött nyilatkozattal jelezték, hogy az országuk területén található mely kisebbségekre vonatkoztatják a benne foglaltakat.¹⁰ Szlovákia ilyen nyilatkozattal nem látta el a Kisebbségvédelmi Keretegyezményt.

Mint a további nemzetközi kisebbségvédelmi egyezmények és dokumentumok, a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény is elsősorban egyéni jogként tekint a kisebbségi jogokra, bár – mint a harmadik cikk fogalmaz – a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek a keretegyezményből származó jogaikat „*egyénilag, valamint másokkal közösségben*” is gyakorolhatják. Egyes vélemények szerint viszont ez a megfogalmazás kollektív jogként is felfogható („látszatra kollektív jogok”), hiszen olyan jogokról van szó, amelyek feltételezik valamely azonos értékeket magáénak valló közösség létét.¹¹ A szlovák értelmezés szerint mindenesetre a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény nem tartalmazza a kollektív jogok bárminemű elismerését.¹²

6 Kardos Gábor: Az Európa Tanács két kisebbségi egyezménye. In: Magyarok jogvédelme a Kárpát-medencében 2018, Kisebbségi Jogvédő Intézet, 2018, 187–192. o., elérhető: https://www.kji.hu/wp-content/uploads/2019/08/KJI-Magyarok-Jogv%C3%A9delme-a-K%C3%A1rp%C3%A1t-medenc%C3%A9ben_2018-FINAL.pdf, letöltve: 2022. január 9.

7 Fiala-Butora János: Ányékjelentések Felvidéken. In: Magyarok jogvédelme a Kárpát-medencében 2018, Kisebbségi Jogvédő Intézet, 2018, 161–186. o., elérhető: https://www.kji.hu/wp-content/uploads/2019/08/KJI-Magyarok-Jogv%C3%A9delme-a-K%C3%A1rp%C3%A1t-medenc%C3%A9ben_2018-FINAL.pdf, letöltve: 2022. január 9.

8 Fiala-Butora János: Az európai kisebbségvédelmi rendszer: rendszerszintű problémák és be nem váltott remények. In: FUNDAMENTUM, 1–2. szám, 2019, 14–23. o., elérhető: <http://real.mtak.hu/105484/1/2019Fiala-ButoraEurkisebbssegvedelmirendszerproblemaFundamentum2019.pdf>, letöltve: 2022. január 9.

9 Szalayné Sándor Erzsébet: A Kisebbségvédelmi keretegyezmény húsz év után – tapasztalatok a negyedik monitoring ciklus végén. In: Kisebbségi Szemle, 2017/3., Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 43–56. o., elérhető: https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_03/ks201703_6.Szalayne.pdf, letöltve: 2021. május 22.

10 Lásd a keretegyezmény aláírási és ratifikációs jegyzékét: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac?module=signatures-by-treaty&treatynum=157>, letöltve: 2021. május 22.

11 Kovács Péter: Egyéni és kollektív kisebbségi jogok az alkotmányos fejlődésben pozitívista szempontból. In: Magyar Kisebbség, 2. évf. 3. sz., 1996., elérhető: Magyar Kisebbség - 5. sz. = 2. évf. (1996.) 3. sz. (oszk.hu), letöltve: 2021. május 22.

12 Rámcový dohovor o ochrane národnostných menšín a výkladová správa, Pozsony, 1995, elérhető: https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/02/Ramcovy_dohovor_o_ochrane_narodnostnych_mensin.pdf, letöltve: 2021. május 22.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája

Az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye mellett a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája* (továbbiakban: Nyelvi Karta) számít a nemzeti kisebbségek nemzetközi védelme legfontosabb dokumentumának. A Nyelvi Karta 1992. november 5-i aláírása után 1998. március 1-je után lépett hatályba, miután az Európa Tanács tagállamai közül a megfelelő számú elfogadta azt.¹³ A Nyelvi Kartához Szlovákia 2001-ben csatlakozott, a szlovák parlament beleegyezése, valamint az elnöki ratifikáció után 2002. január 1-jén lépett hatályba.

A Nyelvi Karta fő célja, hogy támogassa az Európában beszélt helyi és kisebbségi nyelveket. Az 1. cikk szerinti meghatározások értelmében olyan nyelvekre vonatkozik, amelyeket az állam adott területén kisebbséghez tartozó állampolgárok használnak, vagy amelyek eltérnek az állam hivatalos nyelvétől (nem tartoznak bele annak dialektusai, valamint a bevándorlók által használt nyelvek sem). Az ilyen nyelvek kötődhetnek egy bizonyos földrajzilag körülhatárolható területhez vagy beszélhetik azt szétszórtan az országban.

A 2. rész 7. cikkének értelmében a felek vállalják, *„hogy megszüntetnek minden indokolatlan megkülönböztetést, kizárást, megszorítást vagy előnyben részesítést, amely valamely regionális vagy kisebbségi nyelv használatát érinti, és célja az, hogy e nyelv megőrzésétől vagy fejlesztésétől elbátortalanítson, vagy azt veszélyeztesse”,* továbbá *„elősegítik az ország összes nyelvi csoportjai közötti kölcsönös megértést”,* valamint *„hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveket illető politikájuk kialakítása során figyelembe veszik az ezeket a nyelveket használó csoportok által jelzett szükségleteket és kívánságokat”.* A felek szintén vállalják, hogy politikájukat, jogalkotásukat és gyakorlatukat olyan elvekre alapítják, mint az egyes regionális vagy kisebbségi nyelv földrajzi körzetének tiszteletben tartása, a regionális vagy kisebbségi nyelveknek a magánéletben és közéletben, szóban és írásban való használatának megkönnyítése és/vagy bátorítása, a regionális vagy kisebbségi nyelvek

¹³ Az aláírási és ratifikációs jegyzéket lásd: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/?module=treaty-detail&treatynum=148>, letöltve: 2021. május 24.

oktatása és tanulása megfelelő formáinak és eszközeinek biztosítása minden megfelelő szinten, stb.

A Nyelvi Karta sajátossága, hogy nem támaszt minden aláíró állammal szemben azonos elvárásokat és a 3. részben felsorolt összesen 68 intézkedésből minden állam legalább 35-öt alkalmaz. Szlovákia kilenc nyelvet tekint a Nyelvi Karta hatálya alá esőnek: a bolgár, cseh, horvát, lengyel, magyar, német, roma, ruszin és ukrán nyelveket. Fontos kiemelni, hogy e nyelveket három csoportra osztva (bolgár, cseh, horvát, német, lengyel és roma; ruszin és ukrán; magyar) különböző kötelezettségeket vállalt annak ellenére, hogy a belső jogrend nemzeti kisebbségvédelem terén legfontosabb eleme, a nemzeti kisebbségek nyelvének használatáról szóló törvény nem tesz különbséget az egyes kisebbségi nyelvek között, és ez a megkülönböztetés más törvényekben sem jelenik meg.

Szlovákia által a magyar kisebbség vonatkozásában tett vállalások:

- 8. cikk (oktatásügy):
 - 1. bek. a) pont i. alpont, b) pont i. alpont, c) pont i. alpont, d) pont i. alpont, e) pont i. alpont, b), h) és i) pont
- 9. cikk (igazságszolgáltatás):
 - 1. bek. a) pont ii. és iii. alpont, b) pont ii. és iii. alpont, c) pont ii. és iii. alpont, d) pont, 2. bek. a) pont, 3. bek.
- 10. cikk (közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek):
 - 1. bek. a) pont ii. alpont, 2. bek. a), b), c), d), f) és g) pont, 3. bek. b) és c) pont, 3. bek. a) és c) pont, 5. bek.
- 11. cikk (tömegtájékoztatási eszközök):
 - 1. bek. a) pont iii. alpont, b) pont ii. alpont, c) pont ii. alpont, d) pont, e) pont i. alpont, f) pont i. alpont, 2. és 3. bek.
- 12. cikk (kulturális tevékenység és kulturális létesítmények):
 - 1. bek. a), b), c), d), e), f) és g) pont, 2. és 3. bek.
- 13. cikk (gazdasági és társadalmi élet):
 - 1. bek. a), b) és c) pont, 2. bek. c) pont

- 14. cikk (határokon túli cserekapcsolatok):
 - a) és b) pont.¹⁴

A Nyelvi Karta aláírásával és ratifikációjával tett vállalások betartásának ellenőrzését az Európa Tanács alá tartozó Szakértői Bizottság végzi. Az ellenőrzés folyamata gyakorlatilag megegyezik a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény ellenőrzésének folyamatával, vagyis egy monitoring cikluson belül az állam leadja a saját államjelentését, majd a bizottság a látogatását követően kiad egy állásfoglalást, ami a Miniszteri Bizottság ajánlásainak alapját képezi. A Nyelvi Karta esetén öt ellenőrzés valósult meg.

A Nyelvi Kartát ellenőrző bizottság állásfoglalásai – a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény állásfoglalásaitól némileg eltérően – jóval pontosabbak és részletesebbek. A Szakértői Bizottság konzekvens kritikát fogalmaz meg a kisebbségi nyelvhasználati törvénybe foglalt nyelvhasználati küszöböt illetően. Véleményük szerint a küszöb túl magas (15%-os), meglepte pedig eleve ellentétes a Nyelvi Kartával (mivel a 20%-os küszöböt a legtöbb nemzetiség Szlovákia egyetlen településén sem teljesíti, így erősen korlátozottak a nyelvhasználati lehetőségeik). A küszöbérték felülvizsgálatára minden állásfoglalásában ajánlást tesz a bizottság Szlovákiának. A kisebbségi nyelvhasználati törvénnyel kapcsolatban felszólítja az illetékes szerveket, hogy biztosítsanak magyarul tudó hivatalnokokat, ne csak lokális szinten (ahol a magyar nyelvhasználat azért működhet úgy-ahogy, mert eleve van magyar dolgozó a községi hivatalokban), hanem regionális, tehát járási és megyei szinten is. A bizottság az állásfoglalásaiban kritizálja az államnyelvtörvényt is és felszólít egyes rendelkezéseinek a hatályon kívül helyezésére, ezzel is erősítve a kisebbségi nyelvhasználat elérhetőségét. Felszólít továbbá a közszolgálati televízió és rádió kisebbségi adásának fejlesztésére, ennek kapcsán kritikával illeti az államnyelvtörvény azon rendelkezését, melynek értelmében kötelezően államnyelvű felirattal kell ellátni a kisebbségi nyelvű műsorokat. A bizottság rendszerint megállapítja, hogy a korábbi ajánlásokat Szlovákia rendszerint nem vagy csak részlegesen teljesíti.

¹⁴ A külügyminisztérium közleménye a Nyelvi Kartához való csatlakozásról, elérhető szlovákul: <https://www.slovlex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/588/20011229>, magyarul: https://www.slov-lex.sk/documents/10184/81744/588_2001.pdf/e00f3cfe-404a-4fbf-a224-410dbc2135c8, letöltve: 2021. május 24.

A két bizottság munkájának eltérő a megítélése, a Szakértői Bizottság a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény végrehajtását felügyelő Tanácsadó Bizottságtól eltérően kritikusabb, figyelembe veszi az árnyékjelentéseket is.¹⁵

Magyar–Szlovák Alapszerződés

*A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közötti jószomszédi kapcsolatokról és baráti együttműködésről szóló szerződést*¹⁶ (röviden: Magyar–Szlovák Alapszerződést) 1995-ben írták alá. A szerződő felek a szerződésben kijelentik, hogy „felelősséget éreznek azért, hogy védelemben részesítsék és előmozdítsák a területükön élő kisebbségek nemzeti vagy etnikai, kulturális, vallási és nyelvi identitása megőrzését és elmélyítését”.

A szerződés 15. cikke foglalkozik a nemzeti kisebbségek védelmével. Az első bekezdés leszögezi, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak védelme a nemzetközi együttműködés kereteibe tartozik, vagyis ez nem az államok kizárólagos belügye (a passzus a Kisebbségvédelmi Keretegyezményből került átvételre).

A második bekezdés szerint a nemzeti kisebbség tagjainak joguk van ahhoz, hogy megőrizték és fejlesszék a nyelvi, kulturális vagy vallási identitásukat és kultúrájukat, egyesületeket (beleértve politikai pártokat), oktatási, kulturális és vallási intézményeket hozzanak létre és működtessenek. Szintén joguk van arra, hogy anyanyelvüket a hivatalokkal való kapcsolatban használják, anyanyelven felüntetni az általuk lakott települések, az ott található utcák és közterületek neveit, valamint helyrajzi adatokat, feliratokat és közterületi információkat, vagy éppen nevüket anyanyelvükön bejegyezni. Ezen túl joguk van az anyanyelven történő oktatásra. A szerződésben továbbá rögzítették, hogy mindkét fél tartózkodni fog

¹⁵ Lásd Fiala-Butora János: A Kisebbségvédelmi keretegyezmény és Nyelvi Charta végrehajtása – egységes standard vagy szétfejlődés? In: Kisebbségi Szemle, 2017/3, Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 57–69. o., elérhető: https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_folyoiratok/kisebbségi_szemle/2017_03/ksz201703_7.Fiala.pdf, letöltve: 2022. január 8.

¹⁶ Magyarul elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/1997-43-00-00>, letöltve: 2021. május 19., szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1997/115/19970424>, letöltve: 2021. május 19.

az olyan politikától vagy gyakorlattól, ami a kisebbségekhez tartozó személyek asszimilációját célozza.

Ha viszont összevetjük a szlovák jogrendet és gyakorlatot a Magyar–Szlovák Alapszerződéssel, látható, hogy a szlovák politikusok a kisebbségi nyelvhasználati rendelkezések megalkotásánál, továbbá a nemzeti kisebbségekkel szembeni politikájuk alakításánál rendre figyelmen kívül hagyják a szerződésben foglaltakat.

Mint fentebb írtuk, a 15. cikkben leszögezik a felek, hogy a kisebbségi jogok nem az államok kizárólagos belügye, és azok az emberi jogok nemzetközi védelmének szerves részét képezik. Ezt a pontot két aspektusból fontos kiemelni. Egyrészt a szlovák alkotmány kimondja, hogy az emberi jogokat és alapvető szabadságokat érintő nemzetközi szerződések elsőbbséget élveznek a törvényekkel szemben.¹⁷ A szerződés ezen részét viszont a kisebbségi nyelvhasználati rendelkezések megalkotásánál gyakran figyelembe sem veszik. A másik kiemelendő szempont az az önelmentmondás, hogy bár a szerződő felek elismerték: a nemzeti kisebbségek jogai az alapvető emberi jogok és szabadságjogok részét képezik, és az nem kizárólagos belügy, Szlovákia mégis rendre kihangsúlyozza, hogy a nemzeti kisebbségekkel szembeni politikája belügy, és ennek szellemében is cselekszik mind a belpolitikájának, mind a külpolitikájának alakítása során.

Fontos kitérni még a 15. cikk egyes passzusainak megfogalmazására. Az egyes jogok felsorolásánál többször is előfordul az *„egyénilag vagy csoportjuk tagjaival közösen”* kifejezés, ami valamilyen szintű kollektív jogokra (vagy kollektív természetű egyéni jogokra) utal (lásd feljebb a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény tagláló részt). A szlovák parlament 1996. március 26-án határozattal elfogadta a szerződést, viszont a határozat B. pontjában kihangsúlyozta, hogy a szlovák fél a szerződésbe nem foglalt semmilyen megfogalmazást, ami szerint elismerné a nemzeti kisebbségek kollektív jogait.¹⁸ A szerződés illetően elfogadása után a parlament

¹⁷ Az alkotmány 7. cikkelyének (5) bekezdése.

¹⁸ A határozat szlovákul elérhető itt: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/98/>, letöltve: 2021. május 19.

kiadott egy nyilatkozatot¹⁹ is, melyben kimondottan elutasítja a nemzeti kisebbségek kollektív jogait arra hivatkozva, hogy azok az ország többi lakosának emberi és polgári jogait megsérthetik; ismételten kiemeli a szlovák országhatár megváltoztathatatlanságát, valamint kiemeli a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek állammal szembeni kötelességeit is.

Az anyanyelvhasználatot szabályozó törvények

Az anyanyelvhasználat Szlovákiában bizonyos szinten szabályozva van már a Szlovák Köztársaság 1993-as létrejötte óta, hiszen azzal – mint az fentebb látható – az alkotmány néhány cikke is foglalkozik. A kisebbségi nyelvhasználat szabályozásáról szóló törvényt, melyre az alkotmány is hivatkozik, csak 1999-ben, hosszadalmas viták után fogadta el a szlovák parlament. A jogszabály később, 2011-ben jelentősen változott, megjelent a szankcionálás lehetősége, ami a kisebbségi nyelvhasználatnak nagyobb súlyt kölcsönöz, viszont a kisebbségi nyelvhasználat alapvető hibái továbbra is orvoslásra szorulnak.

Az alábbiakban bemutatjuk azokat a jogszabályokat, amelyek jelentősebb hatással vannak a kisebbségi nyelvhasználatra és általánosságban a kisebbségi létre a közigazgatás, az oktatás, az igazságszolgáltatás vagy éppen a kultúra, média, közéleti részvétel területén.

Bár nem Szlovákia nemzeti közösségeinek anyanyelvhasználatával foglalkozik, a fejezetben belül több alkalommal is kitérünk a szlovák államnyelvtörvényre. A törvény 1995-ben került elfogadásra, elsősorban a Szlovák Nemzeti Párt (SNS) és a Matica slovenská²⁰ kezdeményezésére, nyomására. Az államnyelvtörvény ideológiája, elfogadásának és létének körülményei, a kisebbségi nyelvhasználati törvénnyel szembeni fölérendeltségi viszonya alapjaiban határozza meg a magyar nemzeti közösség nyelvhasználati jogait és azoknak jellegét.

¹⁹ A nyilatkozat szlovákul elérhető itt: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1996/99/>, letöltve: 2021. május 19.

²⁰ 'Szlovák Anyácska' – a legrégebbi szlovák nemzeti kulturális és tudományos szervezet, amelyet 1863-ban alapítottak túrócszentmártoni székhellyel, szervezeti egységei országszerte megtalálhatóak.

Tt. 184/1999. számú törvénye a nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról

Az 1999-ben elfogadott kisebbségi nyelvhasználati törvény²¹ átfogó jellege miatt központi szerepet játszik a szlovákiai kisebbségvédelmi rendelkezések területén. Elfogadását már az alkotmány is feltételezte, viszont hosszas, több évig tartó vita előzte meg azt, egyes politikai (és társadalmi) erők a létjogosultságát is kétségbe vonták, viszont a koppenhágai kritériumok²² értelmében szükséges volt az ország Európai Unióhoz való csatlakozásához. A törvény végül elfogadott megfogalmazásáról, tartalmáról sokat elmond az a tény, hogy a Magyar Koalíció Pártja nem szavazta meg, mivel nem tartották elégségesnek és megfelelőnek, de ellene szavaztak a nacionalista Szlovák Nemzeti Párt jelenlévő képviselői is.²³

A törvényt a mai napig az államnyelvtörvénnyel szembeni alárendeltségi viszony jellemzi leginkább. Már a preambulum kiemeli, hogy Szlovákia államnyelve a szlovák, valamint maga a törvény is aránytalanul sokat foglalkozik az államnyelvvél és annak használatával. Az államnyelvtörvénnyel összevetve az intézmények szűkebb körére vonatkozik, jelentősen kevesebb kötelezettséget ír elő, az anyanyelvét hivatalos érintkezésben való használatának vonatkozásában elsősorban lehetőséget ír elő, a köz- és államigazgatási szervek részére kötelezettségről ritkán rendelkezik, ennek biztosításához is a nemzeti kisebbséghez tartozó személy kezdeményezésére van szükség.

A kisebbségi nyelvhasználati törvény a Nyelvi Kartában is felsorolt kilenc nyelvet ismeri el nemzeti kisebbségi nyelvnek (bolgár, cseh, horvát, lengyel, magyar, német, roma, ruszin és ukrán). A törvény területi hatálya értelmében azon településeken biztosított a hivatali kisebbségi nyelvhasználat, amelyen a lakosság két egymást követő népszámláláson legalább 15%-a tartozik valamelyik nemzeti kisebbséghez.²⁴

21 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1999/184/20121001>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-66>, letöltve: 2021. június 3.

22 Az Európai Unió keleti bővítése előtt, 1993-ban elfogadott feltételrendszer, amelyet a csatlakozási tárgyalások megkezdésének feltételül szabtak a közösséghez csatlakozni kívánó kelet-európai államok számára. Az öt pont között szerepel az emberi jogok és kisebbségek tiszteletét és védelmét garantáló intézmények megléte és szilárdsága.

23 Lásd a szavazás eredményét: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=754>, letöltve: 2021. június 3.

24 Ez a megfogalmazás a 2011-es módosítással került a törvénybe, az eredetileg elfogadott változat 20%-ban szabta meg a határt, és nem kötötte két egymást követő népszámláláshoz.

A települések jegyzékét a kormány rendeletben állapítja meg. A területi hatály viszont nincs tekintettel a közigazgatási struktúrára, így gyakran fordul elő, hogy bár a polgár olyan településen él, amely teljesíti a fenti kritériumot, de a közigazgatási szerv szerinti település már nem tudja érvényesíteni a törvényből kifolyó jogait. Ez a probléma például rendszeresen felmerül az anyakönyvi hivatalok esetében. A törvény 2. § (5) bekezdése értelmében a születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot, engedélyeket, jogosítványokat, kérésre kétnyelvűen csak a fenti kritériumot teljesítő településen adják ki, viszont az anyakönyvi hivatalok jellemzően központi településen találhatók meg, amelyek már nem feltétlenül teljesítik a 20%-os feltételt.²⁵ Ugyanez érvényes a fellebbviteli szervekre is, amelyek jellemzően a megyeszékhelyen találhatók. Fontos kiemelni, hogy a törvény kimondottan felmenti a hivatalnokot a kisebbségi nyelv ismeretének kötelezettsége alól.

A törvény gyakorlati megvalósítása is megoldatlan. Bár a 4., az 5.b és a 7. paragrafusa felsorolja, milyen esetekben és hogyan használhatja a polgár az anyanyelvét a hivatalokban (beadvánnyal, kérvénnyel fordulhat a közigazgatási szervhez, a kisebbségi nyelven írt beadványra adott választ kisebbségi nyelven is meg kell fogalmazni, a közigazgatási szerv igény esetén kisebbségi nyelven is biztosítja a jogszabályok, rendeletek kiadását, stb.), az állam viszont nem biztosít semmiféle háttértámogatást a kisebbségi nyelvű jogi szövegek, formanyomtatványok fordítására, valamint a hivatali nyelvhasználat széleskörű használatához szükséges egységes terminológia kialakításához. Mint az fentebb, a Nyelvi Karta esetében látható volt, erre a szlovák állam nem is tett vállalást. A 2011-es módosítás mindössze annyit tett lehetővé a kisebbségi kormánybiztos számára, hogy módszertani segítséget nyújt a közigazgatási szerveknek.

A 2011-es módosítás egyik nagy eredménye a szankciók bevezetése volt, aminek köszönhetően immár büntethető is a kisebbségi nyelvhasználat elmaradása, viszont a szabálysértéseket megtárgyaló kisebbségi kormánybiztos hivatalból nem jár-

²⁵ A 15%-os határ csak azután lép hatályba, hogy a 2020-as népszámlálást követően a kormány kiadja a vonatkozó községek jegyzékét.

hat el a megállapított hiányosságok ügyében, nincs ellenőrzési hatásköre, kizárólag állampolgári bejelentésre járhat el (az államnyelv kötelező használatát több szerv is ellenőrzi és szabálysértés esetén bírságozhatnak is).

A törvény kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó egyes rendelkezései a további fejezetekben kerülnek bemutatásra.

Anyanyelvhasználat a közigazgatásban

A kisebbségi nyelvhasználati törvény mellett a közigazgatás terén további törvények is rendelkeznek a kisebbségi nyelvhasználatról, természetesen a kisebbségi nyelvhasználati törvényben meghatározott 15 százalékos (a 2021-es népszámlálás eredményének kihirdetéseig 20 százalék) küszöb mellett. A 71/1967. számú törvény a közigazgatási eljárásról (közigazgatási rendtartás) 3. §-a kimondja, hogy akinek *„külön törvény alapján joga van a nemzeti kisebbség nyelvét használni, jogában áll a külön jogszabályban kijelölt községekben a közigazgatási szerv előtt a nemzeti kisebbség nyelvén eljárni”*.²⁶

A községi önkormányzatokról szóló 369/1990. számú törvény²⁷ 1.a és 2.b §-a megemlíti, hogy külön jogszabály foglalkozik a község, valamint annak közterületeinek megnevezésével, a 2.aa § kiköti, hogy egy adott község másik községhez történő hozzácsatolása során tiszteletben kell tartani a kisebbségi nyelvhasználatot, és a hozzácsatolás nem akadályozhatja ezen nyelv támogatását, továbbá a község krónikájának kisebbségi nyelven történő vezetésének lehetőségét is szabályozza (4. §).

A 372/1990. számú, a szabálysértésekről szóló törvény²⁸ 47.a §-a szerint szél-sőséges cselekedetet követ el, aki nemzeti, nemzetiségi hovatartozást támadó írásos, grafikus, kép-, hang- vagy hangos képfelvételt használ nyilvánosság előtt, ilyen

²⁶ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1967/71/20180901>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-111>, letöltve: 2021. július 21.

²⁷ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/369/20210101>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-55>, letöltve: 2021. július 21.

²⁸ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/372/20210501>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-181>, letöltve: 2021. július 21.

csoportok ideológiáját nyilvánosság előtt hirdeti vagy jelképeiket használja, vagy etnikai gyűlölethez tulajdon elleni szabálysértést követ el.

A 300/1993. számú, a családi és utónévhasználatról szóló törvény²⁹ 7. §-a értelmében nincs szükség hatósági engedélyre, ha szlovák utónév idegen nyelvű megfelelőjére történő fordításáról van szó, vagy családi név esetén akkor, ha annak lényege a női családi név szlovák nőinév-képző nélküli feltüntetése nem szlovák nemzetiségű személy esetében, vagy akkor, ha annak lényege a nemzeti kisebbség helyesírásával történő összhangba hozás. Utónévként nem anyakönyveztethető például becsmélő név vagy becenév, kivételt képeznek azon idegen nyelvű nevek, amelyek összhangban vannak az adott állam hagyományaival.

Szintén a nevekkel kapcsolatos, hogy a 154/1994. számú, anyakönyvekről szóló törvénye 16. § szerint a női családi nevet szlovák nőinév-képző nélkül jegyzi be, ha azt az újszülött szülei kérik, ha a nő a házasságkötéskor kéri, vagy ha a névhasználati törvény fent bemutatott rendelkezései szerint kéri. Az anyakönyvekről szóló törvény 19. §-a továbbá kimondja, hogy akinek 1993. december 31-e³⁰ előtt nem az anyanyelvén volt bejegyezve a neve, kérvényezheti ennek kijavítását. Ezek a kitételek csak a nem szlovák nemzetiségű személyekre vonatkoznak. Szintén a 19. § szerint *„az a személy, akinek a nevét az anyakönyvbe más, mint szlovák nyelven írták be, és a későbbi anyakönyvi kivonata a szlovák nyelvű megfelelővel lett kiállítva, kérheti az eredeti formában és nyelven kiállított anyakönyvi kivonatot”*. Ez a kitétel elhunyt személyre is vonatkozik, ha családtagjai (házastárs vagy gyermek) kérvényezik azt.

A 184/1999. számú, a nemzetiségi kisebbségek nyelvének használatáról szóló, fentebb általánosságban már bemutatott törvénye³¹ 2. §-ának értelmében a törvényi feltételt³² teljesítő községben a nemzeti kisebbséghez tartozó polgárnak joga van az

29 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/300/20151001>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-176>, letöltve: 2021. július 21.

30 A fenti dátum előtt nem volt megengedett olyan magyar utónév anyakönyveztetése, amelynek volt szlovák megfelelője (pl. Lászlót csak Ladislav formában).

31 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1999/184/20121001>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-66>, letöltve: 2021. július 21.

32 Lásd a fejezet bevezető részét.

államigazgatási vagy önkormányzati szervvel, az általa alapított jogi személlyel szóban és írásban kisebbségi nyelven kommunikálni. A közigazgatási szerv a kisebbségi nyelven írt beadványra kisebbségi nyelven is válaszol, a kisebbségi nyelven indított eljárás végén kiadott határozatot kisebbségi nyelven is kiadja. A születési anyakönyvi kivonatot, házassági anyakönyvi kivonatot, halotti anyakönyvi kivonatot, engedélyeket, jogosítványokat, igazolásokat, nyilatkozatokat és rendelkezéseket kétnyelvű formában is kiadhatják, de csak kérésre. Szintén a 2. § értelmében a község kisebbségi nyelvű megjelölését is fel kell tüntetni a közigazgatási szerv épületén, valamint a saját hatáskörben kiadott nyomtatványoknak – szintén kérésre – kétnyelvűen is rendelkezésre kell állniuk.

Érdekesség, hogy a törvény olyan településen is lehetővé teszi a kisebbségi nyelv szóhasználatát a közigazgatási szerv és a polgár között, amely ugyan nem teljesíti a törvényi feltételt, de abban előzetesen megegyeztek. A cseh nyelv hivatali érintkezésben történő használatára külön törvény³³ vonatkozik.

A törvény 4. §-a értelmében a község kisebbségi nyelvű megjelölését³⁴ kisebbségi nyelven is feltüntetik a közigazgatási szerv épületein vagy a község nyelvén kiadott határozatokon. Fontos, hogy az állampolgárok életének, egészségének, biztonságának vagy vagyonának fenyegetettségét érintő információkat a nyilvánosság számára elérhető helyeken az államnyelv mellett a kisebbségi nyelven is fel kell tüntetni. A közigazgatási szerv továbbá kérésre tájékoztatást nyújthat a jogszabályokról kisebbségi nyelven, valamint az általa kiadott rendeleteket is kiadhatja azon.

33 Az államnyelvtörvény megengedi „az államnyelv szempontjából az alapvető érthetőség követelményének” megfelelő cseh nyelven a Cseh Köztársaság szervei által kiadott okiratokat kötelező elfogadni.

34 A szlovák jogi terminológia különbséget tesz a községek nevének nyelvi változatai között: míg szlovák nyelven a községnek megnevezése van (*názov*), magyarul (és kisebbségi nyelven) csak megjelölése (*označenie*).

A 4.a § szerint a község lakosai népszavazáson módosíthatják a kisebbségi nyelvű megjelölést, míg az 5.a § szerint a nyilvánosság tájékoztatására szánt hirdetményeket a helyi rádió vagy egyéb technikai berendezés által is közzé lehet tenni kisebbségi nyelven, valamint meghatározza, hogy milyen információkat kell közzétenni kisebbségi nyelven a hirdetőtáblán, a község weboldalán vagy a kiadott időszaki kiadványokban:

- létrehozásának módját és a település önkormányzati szerveinek jogköreit;
- azoknak a jogszabályoknak, utasításoknak, útmutatóknak, értelmező rendelkezéseknek áttekintését, amelyek alapján a község eljár és döntést hoz, vagy amelyek a természetes személyek és jogi személyek községhez fűződő jogait és kötelességeit szabályozzák;
- az információszerzés lehetőségének helyét, idejét és módját, továbbá információkat arról, hogy a természetes személyek és jogi személyek hol nyújthatnak be kérelmet, javaslatot, indítványt, panaszt vagy más beadványt;
- annak az eljárásnak a leírását, amelyet a községnek be kell tartania minden kérelem, javaslat és más beadvány intézése során, beleértve a betartandó határidőket is;
- a község által az egyes eljárási cselekmények és eljáró szervek eljárása után beszédendő eljárási illetékek díjszabását, és az információkhoz való hozzáférés biztosítása után járó térítési illetékek díjszabását;
- a közösségi eszközökkel való gazdálkodással és a község vagyonával való rendelkezéssel kapcsolatos információkat.

A 7. § szerint bár a közigazgatási szerv köteles megteremteni a kisebbségi nyelvhasználat feltételeit, a szerv és alkalmazottai elsősorban az államnyelvet kötelesek használni és nem kötelesek ismerni a kisebbségi nyelvet. A fegyveres erők, a fegyveres rendvédelmi testületek és más fegyveres testületek, a tűzoltó- és mentőszolgálat, valamint a községi rendőrség tagjai is használhatják a kisebbség nyelvét a polgárral történő kommunikáció során.

A 7.a és 7.b § rendelkezik a Szlovák Köztársaság Kormányhivatalának (vagyis gyakorlatilag a kisebbségi kormánybiztos) feladatairól a törvény végrehajtása során:

- szakmai és módszertani segítséget nyújt,
- kétévente kisebbségi nyelvhasználati jelentést terjeszt a kormány elé,
- közigazgatási szabálysértési ügyekben jár a kisebbségi nyelvhasználat területén és adott esetben bírságot ró ki.

Mint az a fentiekből látható, a legtöbb törvényi rendelkezés elsősorban lehetőséget határoz meg, a kisebbségi nyelvhasználati törvény pedig a legtöbb esetben az államnyelvtörvénynek van alárendelve. E tekintetben rendkívül fontos a 211/2000. számú törvénye az információszabadságról.³⁵ A 6. § kimondja, hogy ha a község a törvényben meghatározott információkat tömeges hozzáférést biztosító módon tesz közzé, köteles azt közzétenni a kisebbség nyelvén is. A törvény az ilyen információk közé sorolja az információhoz való hozzáférés módját, határidejét, követelményeit, díjszabását, az ülések időpontját, napirendjét és jegyzőkönyveit, a jelenléti íveket, az üléseken elfogadott határozatokat. A 16. § (8) bekezdése szerint a polgár által kért információt – ha lehetséges – kisebbségi nyelven is kiadják.

Oktatási jogok

Az oktatás területén a legfontosabb jogszabályoknak a 2003-as oktatási reform idején megalkotott 596/2003. számú, az oktatásügyi államigazgatásról és az iskolai önkormányzatokról szóló és az 597/2003. számú, az alapiskolák, középiskolák és oktatási létesítmények finanszírozásáról szóló törvény, valamint a 245/2008. számú közoktatási törvény minősülnek.

Az iskolai önkormányzatokról szóló törvény³⁶ 8. §-a szerint az iskolai tankörzet kialakításakor a község figyelembe veszi a nemzeti kisebbségi nyelvű oktatás iránti érdeklődést, a 13.a § szerint pedig a tanfelügyelőnek ismernie kell az adott nemzeti

³⁵ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/211/20210101>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-157>, letöltve: 2021. július 21.

³⁶ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/211/20210101>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-262>, letöltve: 2021. július 21.

kisebbség nyelvét, az államnyelv szintén kötelező ismerete mellett. A 21. § értelmében az iskola megnevezésében fel kell tüntetni az iskola típusát és fajtáját a kisebbség nyelvén is, ha ott kisebbségi nyelven is folyik oktatás, ha kizárólag kisebbségi nyelven folyik az oktatás, a megnevezésben a tanítási nyelvet is fel kell tüntetni.

Az 597/2003. számú finanszírozási törvény³⁷ rögzíti a 4. §-ban, hogy – egyéb kritériumok mellett – a bérnormatíva³⁸ és az üzemeltetési normatíva³⁹ meghatározásakor a tannyelvet is figyelembe kell venni. A normatívák egyes kritériumait a 630/2008. számú kormányrendelet⁴⁰ állapítja meg, a szlováktól eltérő tannyelvű iskolát látogató tanuló esetében ez az érték 113%, olyan tanuló esetében, aki kisebbségi nyelven is tanító iskolát látogat, ez az érték 104%. A 4.aa § utazási költségterítést biztosít a gyermek vagy tanuló útjára a legközelebbi kisebbségi nyelvű óvodába vagy iskolába, ha a községben nem található nemzetiiségi hovatartozásának megfelelő oktatási nyelvű intézmény.

Az oktatás területén a legfontosabb rendelkezéseket a 245/2008. számú közoktatási törvény⁴¹ tartalmazza. A 4. §-ban foglalt alapelvek szerint a nevelés és oktatás célja az anyanyelv és saját kultúra iránti tisztelet és megbecsülés, valamint a nemzetek, nemzetiségek és etnikai csoportok közötti barátság erősítése. A 11. § értelmében a kisebbségi nyelvű iskolákban kötelező kétnyelvűen vezetni a pedagógiai dokumentációt. A 12. § felsorolja, hogy – az államnyelv elsajátításának joga mellett – milyen módon gyakorolhatja a gyermek vagy tanuló az anyanyelve elsajátításának jogát. A kisebbségi nyelven történő oktatás olyan iskolákban és osztályokban történik, amelyeknek a nevelési nyelve és oktatási nyelve az adott nemzeti kisebbség nyelve vagy amelyekben az egyik tantárgy a nemzeti kisebbség nyelve, a többi tantárgy tanítási nyelve az államnyelv.⁴² Utóbbi esetben a tantárgy tanítási nyelve egyben a vizsgatétel

37 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/597/20210710>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-270>, letöltve: 2021. július 21.

38 Az alkalmazottak bérére fordított költségek egy tanulóra vetítve.

39 Az oktatási-nevelési folyamatra és az iskola üzemeltetésére fordított költségek egy tanulóra vetítve.

40 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/630/20210101>, letöltve: 2021. július 21.

41 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20210901>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-249>, letöltve: 2021. szeptember 29.

42 Ezekben az iskolákban és osztályokban egyes tantárgyak, elsősorban a képzőművészeti nevelés, a zenei nevelés és a testnevelés tanítható nemzeti kisebbségi nyelven is.

nyelve is. A 13. § foglalkozik a földrajzi nevek tankönyvekben és munkafüzetekben való feltüntetésével. A rendelkezések szerint azon földrajzi nevek, amelyek hagyományosak a nemzeti kisebbség nyelvében, két nyelven kerülnek feltüntetésre, mégpedig először az adott nemzeti kisebbség nyelvén, ezt követően zárójelben vagy törtvonallal beiktatásával államnyelven. A térképészeti kiadványok államnyelvűek. A 13.b értelmében a nemzeti kisebbségek nyelvén kiadott tankönyveket, tananyagokat és munkafüzeteket az oktatási minisztérium közzéteszi egy erre a célra létrehozott webhelyen. A 18. § rendelkezik a műveltséget igazoló okiratok nyelvről. A rendelkezés értelmében a kisebbségi tannyelvű intézményekben az okiratot is kétnyelvűen állítják ki. Az osztálylétszámokat meghatározó 29. § szerint a kisebbségi tanítási nyelvű alapiskolákban csökkenthető az osztálylétszám (a középiskolákra ugyanez a rendelkezés vonatkozik a 33. § értelmében), valamint összevont osztályok esetén a minimális osztálylétszám nem vonatkozik kisebbségi tanítási nyelvű iskolákra. A 66. § értelmében a kisebbségi tanítási nyelvű középiskolákban a felvételi vizsga tantárgyai kiegészülnek a tanítási nyelvvel. Ha a tanuló kisebbségi tanítási nyelvű alapiskolából szlovák tanítási nyelvű középiskolába jelentkezik, kérvényezheti, hogy – a szlovák nyelv és irodalomtól eltérő – tantárgyakból az alapiskolában tanult nyelven tegyen felvételi vizsgát. A gyermek vagy tanuló jogait és kötelességeit felsoroló 144. § értelmében a tanulónak joga van az államnyelven és anyanyelven való oktatáshoz.

Anyanyelvhasználat az igazságszolgáltatásban

A 300/2005. számú Büntető törvénykönyv⁴³ több rendelkezése több bűncselekmény (pl. erőszakos kényszerítés, önkényuralmi jelkép használata, alapvető emberi és szabadságjogok elnyomására irányuló mozgalom alapítása, támogatása és népszerűsítése, emberiség elleni bűncselekmény, stb.) elkövetése esetén is figyelembe veszi, ha arra a nemzetiségi vagy etnikai alapon került sor. A 140. § szerint különös indítéknak minősül, ha a bűncselekményt nemzetiségi vagy etnikai hovatartozás iránti gyűlöletből követik el. A tolmácsoláshoz való jogot a büntetőeljárás során a 301/2005.

⁴³ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/300/20210701>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-547>, letöltve: 2021. szeptember 29.

számú Büntetőeljárási törvénykönyv⁴⁴ az alapelveiben (2. §) biztosítja, a részleteket a 28. § határozza meg.

A polgári peres eljárás, a közigazgatási bírósági eljárás és az alkotmánybíróság előtti eljárás során a megfelelő törvények (161/2015. számú törvény a polgári perrendtartásról,⁴⁵ 162/2015. számú törvény a közigazgatási bírósági rendtartásról,⁴⁶ 314/2018. számú törvény a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságáról)⁴⁷ szintén biztosítják az anyanyelven való eljáráshoz való jogot, a tolmács vagy fordító költségei az állam költségeit képezik.

Egyéb szabályozott (vagy nem) jogok

A diszkrimináció tilalma és az alapvető jogok biztosítása

Az egyenlő bánásmódot és a hátrányos megkülönböztetés elleni védelmet elsősorban a 365/2004. számú törvény⁴⁸ biztosítja, amelynek elfogadása az Európai Unióhoz való csatlakozás egyik feltétele volt. A törvény – egyebek mellett – tiltja a nemzetiséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozás, nyelv címén történő hátrányos megkülönböztetést, mégpedig a társadalombiztosítás, az egészségügyi ellátás, az árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés a képzés területén, valamint a munkajogi viszonyok és a hasonló jogviszonyok területén is.

Az alapvető jogokat az 564/2001. számú, az alapvető jogok biztosáról szóló törvény⁴⁹ hivatott védeni. A természetes és jogi személyek jogvédelmét, az alapvető jogok biztosának jogkörét és kötelességeit meghatározó törvény értelmében a biztos saját hatáskörben is eljárhat jogsértés esetén. Az alapvető jogok biztosja minden évben beszámolót terjeszt a parlament elé a tevékenységéről, az alapvető jogok és szabadságjogok ha-

44 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/20210815>, letöltve: 2021. szeptember 29.

45 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/161/20210501>, letöltve: 2021. szeptember 29.

46 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/162/20210801>, letöltve: 2021. szeptember 29.

47 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2018/314/20210801>, letöltve: 2021. szeptember 29.

48 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/365/20160102>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-160>, letöltve: 2021. szeptember 29.

49 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/564/20200101>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-142>, letöltve: 2021. szeptember 29.

tóságok általi tiszteletben tartásáról, valamint a hiányosságok kiküszöbölésére tett javaslatairól.

A diszkrimináció tiltásáról rendelkezik továbbá az alkotmány és több törvény, valamint számos nemzetközi egyezmény is.

Politikai–közéleti részvétel

Szlovákiában a polgár választójogának gyakorlását 2014-ben alakították át jelentősen, amikor az addig létező öt választási és a népszavazásról szóló törvényt egy választójogi kódexben (180/2014. számú törvény a választójog gyakorlásának feltételeiről)⁵⁰ egyesítették. Választási küszöböt csak a parlamenti választások során határoz meg a törvény, ez 5%, egyéb testületek (helyi önkormányzati vagy megyei önkormányzati) esetén egyéni jelöltekre szavazhat a választó. A parlamenti választási küszöbvel kapcsolatban többször is felmerül a kritika, hogy nemzeti kisebbségeket képviselő pártok esetén szükséges lenne csökkenteni, ugyanis jelenleg nincs semmilyen más mechanizmus, ami biztosítaná a kisebbségek képviseletét az ország legfelsőbb törvényhozó testületében. Ami a nyelvhasználatot illeti, a kódex a korábbi szabályozásokhoz képest viszonylag széles jogokat biztosít. Az alapvető rendelkezések egyes paragrafusai (21. és 22. §) meghatározza, hogy az összes választás során a község a kisebbségi nyelven is közzéteszi a választójog és a választathatóság jogáról szóló értesítést, valamint legkésőbb 25 nappal a választások napja előtt értesítést küld az összes háztartásba a választások időpontjáról és helyéről, valamint a szavazás módjáról, mindezt a kisebbség nyelvén is. A választások során a szavazóhelyiséget kisebbségi nyelven is meg kell jelölni, akár az ott kihelyezett választási tájékoztatókat is (népszavazás esetén a népszavazásban szereplő kérdéseket vagy javaslatokat is). A parlamenti választások során a szavazói igazolvány kérhető kisebbségi nyelven is. Parlamenti és európai parlamenti választások során a jelöltlisták címlapján kisebbségi nyelven is feltüntetik az információkat.

⁵⁰ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/180/20210801>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-88>, letöltve: 2021. szeptember 29.

Szintén a közéleti részvételhez kapcsolódik, hogy a 83/1990. számú egyesülési jogról⁵¹ és a 84/1990. számú gyülekezési jogról szóló törvény⁵² tiltja olyan egyesületek létrehozását, ami nemzetiségi alapon gyűlöletet kelt, intoleranciát szít vagy erőszakot támogat, valamint az olyan rendezvényt, ami állampolgárok nemzetisége okán kelt gyűlöletet.

Magyar nyelvű kultúra és média

A televíziózás és rádiózás területén a leginkább kiemelendő jogszabály az 532/2010. számú törvény Szlovákia Rádiójáról és Televíziójáról⁵³. A bevezető rendelkezések értelmében a rádió és televízió műsorának összeállítása során biztosítani kell, hogy a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok nyelvén az ország nemzetiségi és etnikai összetételének megfelelő időtartamú műsorok készüljenek, ennek bebiztosítására külön belső szervezeti egységet kell létrehozni (5. §). A főigazgató által beterjesztett költségvetési tervezetnek tartalmaznia kell egy javaslatot a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok részére fenntartott minimális műsoridőre (a teljes műsoridőhöz viszonyítva). A Szlovákia Rádiója és Televíziója egyik legfőbb szervének, a tanácsnak tagjelöltjeire javaslatot tesznek a kisebbségek érdekeit megjelentető és képviselő szervezetek is (9. §). Ami magát a műsorszórást illeti, a 220/2007. számú, digitális műsorszórásról törvény⁵⁴ meghatározza, hogy a műsorszórás nyelvének számít a nemzeti kisebbség nyelve is.

Fontos a 385/2008. számú, a Szlovák Köztársaság Hírügynökségéről szóló törvénye⁵⁵ is, ugyanis e jogszabály 3. §-a szerint a hírügynökség a nemzeti kisebbségekről és etnikai csoportokról szóló híreket is feldolgozza, ezen túl a hírügynökség hivatalos weboldala magyar nyelven is közöl híreket. Az ügynökség tanácsa tagjelöltjeinek kiválasztásánál – hasonlóan Szlovákia Rádiójának és Televíziójának taná-

51 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/83/20201001>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-122>, letöltve: 2021. szeptember 29.

52 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/84/20160701>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-125>, letöltve: 2021. szeptember 29.

53 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/532/20190101>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-174>, letöltve: 2021. szeptember 29.

54 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2007/220/20210101>, letöltve: 2021. szeptember 29.

55 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/385/20190101>, letöltve: 2021. szeptember 29.

csához – olyan jogi személyek is adnak le jelölést, amelyek a nemzeti kisebbségek érdekeit védik vagy jelenítik meg.

A kisebbségi kultúra területén fontos mérföldkő volt a nemzeti kisebbségek kultúráját támogató alap 2017-es létrehozása (a törvény száma 138/2017.).⁵⁶ Az alap célja a nemzeti kisebbségek identitásának és kulturális értékeinek megőrzése. Az alap működését biztosító igazgatót⁵⁷ és a felügyelőbizottság tagjait⁵⁸ a mindenkorri kulturális miniszter nevezi ki, a beérkezett pályázatok elbírálását végző szakmai tanácsok (minden nemzeti kisebbség részére létrehoznak legalább egy, legfeljebb öttagú tanácsot)⁵⁹ három tagját az adott nemzeti kisebbséget képviselő szervezetek választják meg, kettőt az igazgató nevez ki. Az alap támogató tevékenységre fordított pénzeszközöket az egyes kisebbségek között azok aránya alapján osztják fel, a magyar nemzeti kisebbség kultúrájának szakmai tanácsai így ezen összeg⁶⁰ 53%-ával rendelkeznek.

Megemlíthető még a 126/2015. számú, könyvtárakról szóló törvény⁶¹ is, melynek értelmében a nemzeti kisebbségek által is lakott községekben működő nyilvános könyvtáraknak ezt a tényt figyelembe kell venniük a könyvtári állomány kialakításánál és kiegészítésénél.

E téren viszont mindenképpen ki kell emelni az államnyelvtörvény negatív hatásait. A törvény restriktív jellege gyakorlatilag ellehetetleníti egy önálló magyar nyelvű televízió vagy rádió működtetését, mivel megköveteli minden műsor feliratozását vagy szlovák nyelven történő vetítését a kisebbségi nyelvű előtt vagy után. E korlátozás nem vonatkozik Szlovákia Rádiója és Televíziója rádióműsora-ira és a regionális vagy helyi rádióműsorokra sem. Az államnyelvtörvény szerint

⁵⁶ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/138/20210801>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-546>, letöltve: 2021. szeptember 29.

⁵⁷ Nyílt versenypályázat alapján.

⁵⁸ Egyet a pénzügyminiszter, egyet a kormány emberi jogi, nemzeti kisebbségi és nemek közötti egyenlőség tanácsa, egyet a kisebbségi kormánybiztos javaslatára, kettőt saját hatáskörben.

⁵⁹ Három kiemelt terület szerint: kulturális-ismeretterjesztő tevékenység és képzési tevékenység, tudomány és kutatás; irodalmi, kiadói és könyvkiadói tevékenység; színház-, zene-, tánc-, képző- és audiovizuális művészet.

⁶⁰ Aktuálisan 8 millió euró.

⁶¹ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2015/126/20180701>, letöltve: 2021. szeptember 29.

a kisebbségi nyelven megvalósuló kulturális rendezvények kísérő felvezetését államnyelven is meg kell valósítani, valamint a kulturális célú nyomtatványok a kisebbségi nyelvű szöveg mellett az alapinformációkat államnyelven is fel kell tüntetni.

Közösségi szimbólumok használata

A nemzeti kisebbségek szimbólumainak használatát törvény nem szabályozza, az állami jelképekről és azok használatáról szóló 63/1993. számú törvény⁶² rendelkezései csak az állam címerének, lobogójának, zászlójának, himnuszának, pecsétjének és nemzeti jelképének használatát szabályozza.

Az 1/2014. számú törvény a nyilvános sportrendezvények szervezéséről⁶³ viszont negatív hatással van a magyar kisebbség szimbólumhasználatára, hiszen az egyrészt megtiltja a sportrendezvények látogatóinak, hogy más állam jelképeit a rendezvényre magukkal vigyék, másrészt kötelezi a szervezőt, hogy ezt a tiltást be is tartassa.

Közlekedés és tájékozódás

A közlekedési kétnyelvűség az elmúlt évtized egyik legfontosabb témája volt a magyar kisebbség nyelvhasználatáról folyó közbeszédben. A szabályozást itt is a más téren található töredezettség jellemzi, értve ez alatt a nem egységes szabályozást, a hiányzó végrehajtási rendeleteket vagy műszaki szabványokat.

A már fentebb bemutatott kisebbségi nyelvhasználati törvény 4. §-a értelmében a község kisebbségi nyelvű megjelölését is feltüntetik az államnyelvű megnevezés alatt, valamint lehetőséget ad a vasútállomások, autóbusz-állomások, repülőterek és kikötők kisebbségi nyelvű megjelölésére is, minden esetben az államnyelvű felirat alatt és azonos méretű vagy kisebb betűvel. A jogszabály szintén lehetővé teszi az ut-

62 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/63/20190524>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-106>, letöltve: 2021. szeptember 29.

63 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/1/20201015>, 2021. szeptember 29.

canevek kisebbségi nyelvű megjelölését. A 31/2003. számú, az utcák és közterületek megjelöléséről szóló belügyminisztériumi rendelet⁶⁴ ezt a rendelkezést megismétli.

Ami a vasúti megállókat illeti, az 513/2009. számú, kötöttpályákról szóló törvény⁶⁵ 34. §-a kötelezi a vasúti infrastruktúra kezelőjét, hogy biztosítsa a vasútállomások és vasúti megállók kisebbségi nyelvű megjelölését. A közúti jelzésekről szóló 30/2020. számú belügyi rendelet⁶⁶ – egy hivatkozás formájában a kisebbségi nyelvhasználati törvényre – lehetőséget ad a közúti közlekedési jelzőtáblák esetén is a kisebbségi nyelvű felirat használatára, erre egy 2022. január 1-től hatályos módosítás után maga a kisebbségi nyelvtörvény is lehetőséget ad. A közúti közlekedéssel kapcsolatban fontos még megemlíteni, hogy a 9/2009. számú, a közúti közlekedésről szóló törvény⁶⁷ 18. §-a biztosítja, hogy a vizsgatesztek kiadhatóak az ország területén élő nemzeti kisebbségek nyelvén is.

Vallásszabadság

Az alkotmány 1. cikkelye kimondja, hogy Szlovákia nem kötődik semmilyen vallási felekezethez, továbbá garantálja mindenkinek az alapvető emberi jogokat és szabadságjogokat – többek között – a hitére és vallására való tekintet nélkül. A 24. cikkely biztosítja a lelkiismereti szabadságot, valamint azt, hogy mindenki szabadon megvallhatja hitét. Szintén biztosítja, hogy az egyházak és vallási közösségek maguk igazgassák ügyeiket. A vallási nyelvhasználattal egyrészt a vallásszabadságról, valamint az egyházak és vallási közösségek jogállásáról szóló 308/1991. számú törvény⁶⁸ foglalkozik, ami biztosítja a hívők részére a jogot arra, hogy bármilyen nyelvű vallási irodalmat birtokoljanak; valamint a már többször említett államnyelvtörvény, amely kimondja, hogy nem szabályozza a liturgikus nyelvhasználatot és ezt a kérdéskört az egyházak jogkörébe delegálja. A szlovák törvények ezen túl a vallásgyakorlás nyelvi és nemzetiségi dimenziójával nem foglalkoznak.

64 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/31/20150701>, magyarul elérhető: <https://torvenytar.sk/zakon-105>, letöltve: 2021. szeptember 29.

65 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/513/20201201>, letöltve: 2021. szeptember 29.

66 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2020/30/20200401>, letöltve: 2021. szeptember 29.

67 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2009/9/20210831>, letöltve: 2021. szeptember 29.

68 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/308/20170301>, letöltve: 2021. szeptember 29.

Területi önkormányzati rendszer

Szlovákiában a szubszidiaritás elve alapján kétszintű önkormányzati rendszer működik. Az alsóbb szint a községi, amely közel 3000 önálló, a polgárok által választott polgármesterrel és képviselőtestülettel rendelkező közigazgatási egységet jelent. Ezen önkormányzatok szervezetét és működését a községi önkormányzatokról szóló 369/1990. számú törvény szabályozza. A második szint a kerületi, köznyelvi nevén megyei, a rendszert nyolc megye alkotja, szintén választott megyeelnökkel és megyei képviselőtestülettel, működésüket a magasabb szintű területi egységek önkormányzatáról szóló 302/2001. számú törvénye szabályozza.

Mindkét önkormányzati rendszer kizárólag adminisztratív megközelítést használ, a nemzeti kisebbségi dimenzió teljességgel hiányzik belőle – vagyis, a magyar (vagy bármelyik másik) kisebbség csak addig tudja hathatósan érvényesíteni érdekeit a község vagy a megye területén, amíg megfelelő mennyiségű választóval rendelkezik, és erős képviselőt tud kiharcolni. Amint ez az érdekérvényesítő erő gyengül vagy megszűnik, a túlzottan „puha” kisebbségi nyelvhasználati törvény rendelkezéseinek betartása és betartatása ellehetetlenül. Szakmai szervezetek és a politikai pártok már hosszú évek óta figyelmeztetnek egy kisebbségi jogállási törvény szükségességére, amely a mostani gyakorlattól eltérően nemcsak a nyelvhasználatot szabályozná, hanem a kisebbségi lét minden aspektusát. A 2020-ban felállt kormány ígéretet tett erre a kormányprogramban, a kormány jogalkotási terve szerint 2022 második negyedében fogják megtárgyalni a tervezetet.⁶⁹

Egészségügy

Az egészségügy terén kevés rendelkezés található a kétnyelvűséget illetően, egyedül az 576/2004. számú, az egészségügyi ellátásról, az egészségügyi ellátás nyújtásával kapcsolatos szolgáltatásokról szóló törvény⁷⁰ 11. §-a tiltja a nemzetiséghez vagy etnikai csoporthoz való tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetést,

⁶⁹ A kormány jogalkotási feladatainak 2022-es évre szóló tervezete elérhető itt: https://www.vlada.gov.sk/share/RVLP/plan_2022.pdf, letöltve: 2022. február 28.

⁷⁰ Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/576/20210901>, letöltve: 2021. szeptember 29.

valamint ugyanezen törvény művi meddővé tételt taglaló 40. §-a elrendeli, hogy a tájékoztatáson alapuló beleegyezés mintáját a kisebbségek nyelvén is közzéteszi. A mintákat tartalmazó minisztériumi hirdetményt viszont csak 2014-ben, tíz évvel a törvény elfogadása után adták ki.

Államigazgatás

Az államigazgatásban sem lelhető fel sok, a kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó vagy általánosságban a kisebbségi léttel kapcsolatos jogszabály. Mivel a központi államigazgatás szerveinek (kormányhivatal, minisztériumok, a kormány alá tartozó különféle hivatalok stb.) többsége jellemzően a fővárosban található, a kisebbségi nyelvhasználati törvény rájuk nem vonatkozik, kivételt képeznek a belügyminisztérium alá tartozó járási hivatalok és annak részegységei (pl. kataszteri hivatal) vagy éppen a Szociális Biztosító, a Munkaügyi Hivatal vagy az Általános Egészségbiztosító járási irodái és kihelyezett részlegei, a rendőrőrsök, tűzoltó- és mentőállomások, állami vagy megyei fenntartású kórházak és más intézmények, amelyek a kisebbségi nyelvhasználati törvény 20 százalékos feltételét teljesítő településen találhatóak. Ugyanez vonatkozik a megyékre is – bár a megyeközpontok nem a kisebbségi nyelvhasználati törvény hatálya alá eső városokban találhatóak, egyes kihelyezett hivatalaira (lásd az előző mondatot) vonatkoznak a kisebbségi nyelvhasználati törvény rendelkezései.

Az államigazgatás kapcsán még kiemelhetjük a kormány tevékenységének szervezéséről és a központi államigazgatás szervezéséről szóló 575/2001.⁷¹ számú törvényt, melynek értelmében a kormány állandó tanácsadó szerve az emberi jogokkal, nemzetiségi kisebbségekkel és nemi egyenlőséggel foglalkozó tanács, továbbá a kulturális minisztériumot meghatározza a nemzeti kisebbségi kultúra központi államigazgatási szerveként. A 126/2017. számú, az állami alkalmazottak képzésének részleteit meghatározó hirdetmény⁷² 4. §-a szerint a nyelvi kompetencia fejlesztése olyan állami alkalmazottak képzésére irányul, akik a kisebbségi nyelvhasználati törvény szerinti községekben látnak el állami szolgálatot.

71 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/575/20210601>, letöltve: 2021. szeptember 29.

72 Szlovákul elérhető: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/126/20170601>, letöltve: 2021. szeptember 29.

Jogalkalmazás és anyanyelvhasználat a gyakorlatban

Domináns államnyelv

A törvényi háttérrel bemutatkozó előző fejezetből látható, hogy a kisebbségi nyelvhasználatra legalább akkora hatással van az államnyelvtörvény, mint maga a kisebbségi nyelvhasználati törvény és a többi, a kérdéskört szabályozó jogszabály. Az államnyelvtörvény és a kisebbségi nyelv törvény egymáshoz való viszonya gyakorlatilag leképezi a szlovák nemzetállami építkezést. Az államnyelvtörvény 1995-ben került elfogadásra, lecserélve az addig hatályos, 428/1990. számú, a Szlovák Köztársaság hivatalos nyelvéről szóló törvényt. A törvény leszögezi, hogy Szlovákia területén a szlovák nyelv az ország egyetlen állami nyelve, ami előnyt élvez minden más nyelvhez képest. Az államnyelvtörvény határozott sorrendiséget állít tehát fel, először következik az államnyelv, minden más nyelv csak ezután következhet, szigorú szabályrendszert követve. A rendelkezések betartását bünteti a törvény, a törvény hatálya alól kivétel képez a cseh nyelv, amely teljesíti az *„az államnyelv szempontjából az alapvető érthetőség követelményét”*, valamint részlegesen a kisebbségi nyelvhasználati törvényben felsorolt nyelvek.

Első fő különbség a törvény területi hatálya. Míg az államnyelvtörvény az ország teljes területére vonatkozik, a kisebbségi nyelvhasználati törvény csak a kisebbségek által legalább 20%-ban lakott településeken teszi lehetővé a kisebbségi nyelvhasználatot. Az államnyelvtörvény szigora így a nemzeti kisebbségek sok olyan tagjára is vonatkozik, akik nem tartoznak a kisebbségi nyelvhasználati törvény területi hatálya alá. Mivel az államnyelvtörvény kötelezővé teszi minden állami, önkormányzati szerv részére a szlovák nyelv használatát, több ezer kisebbséghez tartozó személyt nem véd a törvény az államnyelvtörvény szigorától. Előfordulhat ugyanis olyan helyzet, hogy a 3000 fős magyarságú Léván egy magyar anyanyelvű ügyintéző büntetést kaphat a magyar nyelv használatáért a polgárral folytatott kommunikációban (a polgár viszont a kisebbségi nyelvhasználati törvény értelmében beszélhet magyarul). Kirívó Patonyrét vagy Ebed esete is, ugyanis a kormány hibája miatt (néhány további településsel együtt) nem kerültek fel a kétnyelvű települések jegyzékére, annak ellenére, hogy la-

kosságuk több mint 70%-át magyarok alkotják. A kisebbségi nyelvhasználati törvény így nem vonatkozik rájuk, ezért az államnyelvtörvény miatt például a színmagyar képviselőtestületnek szlovákul kell(ene) üléseznie.

Az államnyelvtörvény és a kisebbségi nyelvhasználati törvény között alapvető felfogásbeli különbségek vannak. Legfontosabb különbség az, hogy míg a kisebbségi nyelvhasználati törvény és az összes kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó törvényi rendelkezés – kisebb számú kivételtől eltekintve – elsősorban lehetőséget biztosít az állampolgár részére, az államnyelvtörvény kötelezettséget ír elő, büntetés terhe alatt.

A szankcionálás terén is hasonlóan nagy a különbség. Az államnyelvtörvény ugyanis előírja az államnyelv használatának felügyeletét a kulturális minisztérium részére, míg a kisebbségi nyelvhasználat esetén ez a felügyelet hiányzik. Így a két törvény összevetésében olyan helyzet áll elő, hogy az államnyelvtörvény megsértését a kulturális minisztérium hivatalból büntetheti, a kormányhivatal (a kisebbségi kormánybiztos útján) csak feljelentés után.

További alapvető különbség, hogy míg az államnyelvtörvény sokkal szélesebb körben határozza meg a szlovák nyelv kötelező használatát, kiterjed a közélet szinte minden részére, a kisebbségi nyelvhasználati törvény szinte kizárólag a hivatali nyelvhasználatra vonatkozik, jelentős kivételekkel. Ilyen kivételt képez például az, hogy az állami és önkormányzati szervek egymás közötti kommunikációjára már nem vonatkozik a törvény, az államnyelvtörvény viszont kötelezi őket, hogy a szlovák nyelvet használják, ezért két magyar nyelvű polgármester egy tárgyalás során a jelenlegi állapot szerint – a törvény értelmében – nem használhatja az anyanyelvét.

Kétnyelvű feliratok

Mint az az eddigiekben látható volt, a kisebbségi nyelvhasználati törvény elsősorban lehetőséget ad a szlováktól eltérő anyanyelv használatára. Három explicit esetben írja elő a kétnyelvű felirat feltüntetését: a község elejét és végét jelző köz-

úti jelzőtáblákon, a közigazgatási szervek épületeinek megjelölésénél és az általuk kiadott határozatokon, de ez kizárólag a község kisebbségi nyelvű megjelölésére (lásd 31. lábjegyzet) vonatkozik. Kisebbségi nyelven kötelező feltüntetni továbbá a polgárok egészségét, életét, biztonságát és vagyonát veszélyeztető helyzetekre felhívó feliratokat (ún. biztonsági feliratok). Ezen feliratok hiányát – bejelentés után – szankcionálhatja a törvény betartását felügyelő kormányhivatal. A jogszabály lehetőséget nyújt továbbá arra is – mint azt a korábbiakban már feltüntettük –, hogy a vasút- és autóbusszállomásokon, reptereken, kikötőkben is fel legyen tüntetve a község megjelölése, hogy az utcaneveket kisebbségi nyelven is feltüntessék, vagy hogy az emlékművek és -táblák kötelező államnyelvű felirata mellett a kisebbségi nyelvű is felkerüljön.

Mivel a törvény elsősorban lehetőséget nyújt, a rendelkezések betartása és betartatása elsősorban a közigazgatási szerv vezetésén múlik. A törvény egyik legnagyobb, sokszor felemlgetett hibája ugyanis a megfelelő háttértámogatás biztosításának és alkalmazásának következetes betartatása. További probléma, hogy a kisebbségi nyelvhasználati törvény szinte kizárólag (kivételt a biztonsági feliratok képeznek) a hivatali nyelvhasználatot szabályozza, az egyéb köztéri feliratokról, mint például az üzletek nyitvatartási ideje, reklámfeliratok és hasonlóak, nem rendelkezik a törvény, ezt meghagyja az államnyelvtörvény hatályának keretében.

A kisebbségi nyelvhasználati törvényen túl a közúti jelzőtáblákról szóló belügyminisztériumi rendelet (lásd fentebb) lehetőséget nyújt az összes, közúti közlekedésben történő tábla kétnyelvűsítésére is, viszont az érintettek a gyakorlat során itt is akadályokba ütköznek. A rendelet szerint bár lehetséges a kisebbségi nyelvű feliratok feltüntetése is, a vonatkozó műszaki szabványok hiánya miatt szűk azon táblák száma, amelyeket valóban ki is lehet helyezni. A gyakorlat így jelenleg az, hogy elsősorban a kiegészítő táblákat lehet kihelyezni (például egy behajtani tilos jelzőtábla alá magyarul is kihelyezhető a „kivéve célforgalom” felirat), az útirány-jelző táblák helyzetét a hiányos szabályozás bonyolítja.

Az elmúlt évtized civil kezdeményezéseinek fókuszában épp a vizuális kétnyelvűség állt, felismerve a tényt, hogy a minket körülvevő környezet impulzusai formálják a kétnyelvűséghez, illetve az anyanyelvhasználathoz való viszonyt. A legismertebb kezdeményezések egyike a Pro Civis kétnyelvű biztonsági feliratokat tartalmazó matricáinak terjesztése és a Kétnyelvű Dél-Szlovákia táblaállítása, ezeket a továbbiakban még részletezzük.

A közigazgatás kommunikációs nyelve

A közigazgatásban a hivatali nyelvhasználatot egy többszörösen felemás és ön-ellentmondásos törvényi háttér határozza meg, ugyanis a kérdés egy három törvény alkotta „jogszabályi háromszögben” mozog:

- az államnyelvtörvény a szlovák nyelv felsőbbrendűségéről és elsőségéről rendelkezik, megsértéséért a kulturális minisztérium hivatalból büntethet;
- a kisebbségi nyelvhasználati törvény hivatott a hivatali kétnyelvűséget biztosítani, viszont csak közvetett kötelezettségeket ír elő a szerv számára (a polgárnak kell érvényesíteni jogait) és betartatásukat a törvény felügyeletével megbízott kormányhivatal hivatalból nem tudja érdemben befolyásolni;
- a szervekre az információhoz való szabad hozzáférésről szóló törvény ró kimondott kötelezettségeket, ami jelentősen eltérő felfogás a kisebbségi nyelvhasználati törvény „puhaságához” képest.

Mint az látható, a három törvény kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó rendelkezései nem egyazon nyelvhasználati filozófia mentén épülnek fel, ezért alkalmazásuk során elkerülhetetlenül összeütközések lépnek fel. Ezen ellentmondások egyike az ügyfélszolgálatnál azonnal felmerül. Bár a kisebbségi törvény lehetőséget ad a polgárnak anyanyelve használatára, kimondja ugyanakkor azt is, hogy az alkalmazott nem köteles bírni az adott nyelvet, vagyis a polgár ezen jogának érvényesítése során elháríthatatlan akadályba ütközik.

A kisebbségi nyelvhasználati törvény értelmében a polgárnak joga van kétnyelvű nyomtatványokat kérni, a közigazgatási szerv köteles ezeket biztosítani, viszont az állam ehhez semmiféle háttértevékenységet nem nyújt, kizárólag a három anyakönyvi kivonat (születési, házassági, halotti) kétnyelvű változatát készítette el a belügyminisztérium, viszont az anyakönyvi informatikai rendszer hibája miatt kizárólag szlovák nyelvű adatokkal lehet kitölteni. A gyakorlat így az, hogy bár ki lehet kérni pl. egy szlovák–magyar nyelvű születési anyakönyvi kivonatot, a magyar hatóságok mégis kérik a fordítását, mivel azok adattartalma nem megfelelő, nem felel meg a kétnyelvűségnek. A gyakorlatot így elsősorban a polgár saját jogainak ismerete határozza meg (ami meglehetősen csekély), másodsorban az, hogy az adott szerv képes-e eleget tenni a polgár kérésének. A törvény értelmében a közigazgatási szervnek a kisebbségi nyelvű kérelemre ugyanazon nyelven is kell válaszolnia, viszont a polgár hiányos jogismerete miatt ez a rendelkezés sem valósul meg a gyakorlatban.

A Pro Civis Polgári Társulás rendszeresen készít felmérést a községi önkormányzatok weboldalainak kétnyelvűségéről. Mint azt fentebb írtuk, az információszabadságról szóló törvény értelmében amennyiben a kisebbségi nyelvhasználati törvény hatálya alá eső köteles személy (közigazgatási szerv) bizonyos törvényben meghatározott információkat közzétesz a webhelyén, azt a kisebbség nyelvén is közre kell adnia. Az elmúlt tíz év során évente felmérésre került mind az 512 magyarlakta község weboldala, és az eredmény azt mutatja, hogy ez a kötelesség a gyakorlatban nem valósul meg. 2020-ban a szlovák nyelvű jegyzőkönyvek és határozatok mindössze 3%-a található meg magyar nyelven is, az önkormányzati rendeletek esetén 2% ez az arány, kérvényminták esetén pedig 4,3%.

A hivatali szervek kötelezettségeinél ütközünk bele a kisebbségi nyelvhasználati törvény egyik legnagyobb problémájába, miszerint ugyanolyan kötelezettségeket határoz meg egy megfelelő apparátussal rendelkező városnak, mint egy kisközségnek, ahol a hivatalban a polgármester mellett legfeljebb egy irodai alkalmazott dolgozik. Felfogásbeli különbség is jelentkezik itt a törvények között, hiszen az államnyelvtörvény meghatározza, hogy az állam létrehozza a szlovák nyelv kutatásának feltételeit, és az intézményi háttér segítségével biztosítja az államnyelv hasz-

nálatának feltételeit; a kisebbségi nyelvhasználati törvény csak arról rendelkezik, hogy a kisebbségi kormánybiztos metodikai segítséget nyújt, amit erősen behatárol a hivatali kapacitása.

A fent vázolt helyzeteket az államnyelvtörvény megszüntetésével, egyenrangú hivatali nyelvek bevezetésével és a megfelelő intézményrendszer létrehozásával lehetne a leghatékonyabban orvosolni, valamint fejleszteni kell a polgár jogtudatát is az anyanyelvhasználat terén.

A kisebbségi nyelvhasználat a szlovák közszolgálati médiában

A közszolgálati médiaszolgáltatás célja, hogy egy mindenki számára elérhető, a lehető legszélesebb igényeknek megfelelő médiafelületet biztosítson, többnyire párhuzamosan rádiós és audiovizuális formában. Szlovákiában ezt a feladatot 2011 óta a Szlovákia Rádiója és Televíziója nevű (RTVS) állami intézmény látja el, amelynek két fő szervezeti egysége a Szlovák Rádió, illetve a Szlovák Televízió.

Sok esetben a közmédia feladata teret biztosítani az adott országban élő kisebbségek számára, vagyis terjeszteni a nyelvükön gyártott és sugárzott tartalmakat. Szlovákiában ezt a feladatot, illetve jogot a már fentebb említett 308/2000. számú műsorszórási és műsorsugárzási törvény szabályozza. Ez azt jelenti, hogy a sugárzási időből az adott nemzetiség arányának megfelelő részt kellene a kisebbség nyelvén sugározni. Ez a feltétel Szlovákiában nem teljesül annak ellenére sem, hogy az RTVS struktúráján belül működik egy a nemzetiségi adásokért felelős részleg.

2016-ban például a kisebbségek nyelvén sugárzott tartalmak aránya a következőképpen alakult:

Rádió		Adásidő		A nemzeti kisebbség arányának megfelelő adásidő (órában)	Különbség (órában)	A nemzeti kisebbség lakosságán belüli aránya
		órában	%-ban			
Teljes adásidő		74 762	100%			
Nemzetiségi adás	magyar	4 392	5,9%	6 354,8	-1 962,8	8,5%
	ruszin	342	0,5%	448,6	-106,6	0,6%
	ukrán	301	0,4%	74,8	226,2	0,1%
	roma	173	0,2%	1 495,2	-1322,2	2,0%
	cseh	26	0,0%	448,6	-422,6	0,6%
	egyéb	47	0,1%			7,5%

1. táblázat: A nemzetiségi adások óraszám és aránya a teljes adásidőhöz képest a közszolgálati rádióban

Televízió		Adásidő		A nemzeti kisebbség arányának megfelelő adásidő (órában)	Különbség (órában)	A nemzeti kisebbség lakosságán belüli aránya
		órában	%-ban			
Teljes adásidő		16 538,8	100%			
Nemzetiségi adás	magyar	105,1	0,6%	1 405,6	-1 300,6	8,5%
	ruszin	7,9	0,0%	99,2	-91,3	0,6%
	ukrán	9,7	0,1%	16,5	-6,8	0,1%
	roma	37,3	0,2%	330,7	-293,4	2,0%
	cseh	3,1	0,0%	99,2	-96,1	0,6%
	egyéb	47,0	0,3%			7,5%

2. táblázat: A nemzetiségi adások óraszám és aránya a teljes adásidőhöz képest a közszolgálati televízióban

A fenti táblázatból látható, hogy a rádiós sugárzás mértéke a magyar kisebbség szempontjából sokkal kedvezőbb, mint a televíziós sugárzás esetében. Az RTVS ugyanis működtet egy külön csatornát a kisebbségi nyelvű rádiós sugárzás biztosítására Pátria rádió néven, amely napi 12 órában biztosít magyar nyelvű rádióadást a hallgatóknak, emellett a többi kisebbség nyelvén is sugároz regionálisan. Az adás állapotáról a Szlovák Köztársaságban és a Sugárzási és Retranszmissziós Tanács tevékenységéről szóló 2020-as jelentés adatai szerint 2020-ban összesen 5281 órányi ilyen tartalom került adásba, ebből a magyar nyelvű adás ideje 4392 óra. Ha ezt összevetjük a Szlovák Rádió teljes éves sugárzási óraszámával (2020-ban 74 494 óra), a magyar nyelvű adás aránya 5,9%, tehát jócskán a magyar nemzetiségű lakosság aránya alatt van. Kiegészítésként jegyezzük meg, hogy 2020-ban, csak a Pátria rádió csatornát tekintve, az adásidő 83,2%-a volt magyar nyelvű.

A rádióadással kapcsolatban fontos még az a szempont is, hogy a sugárzási idő aránya mellett a technikai megvalósítás, konkrétan a lefedettség is nagy mérvű kívánnivalót maga után, mivel az ország több részében az adás csak alacsonyabb minőségben fogható. Pozitívan értékelhetjük azonban, hogy a sugárzás minősége és elérhetősége folyamatosan javul újabb adók beépítésével a rendszerbe.

Az adásidőt tekintve sokkal rosszabb a helyzet a televíziós sugárzás esetében. A kisebbségi nyelvű tartalmak itt nem egy külön erre hivatott csatornán, hanem a Szlovák Televízió 2-es számú csatornáján („Dvojka”/„Kettes”) kerülnek műsorra. A rádiós sugárzással ellentétben a műsorszórás lefedettsége problémamentes, viszont a kisebbségi nyelvű sugárzási idő mennyisége és aránya messze elmarad a rádiós sugárzási időtől és a törvényben előírtaktól egyaránt. Az RTVS tehát a televíziós sugárzást illetően sem teljesíti a törvényi kötelezettségét.

A kisebbségi nyelvű televíziós tartalmak az adott kisebbségek nyelvén sugárzott magazinok formájában, illetve a magyar kisebbség esetében egy magyar nyelvű híradó formájában jelennek meg. A jelentés adatai szerint 2020-ban az RTVS a három televíziós csatornáján összesen 186,33 órányi kisebbségi adást sugárzott, viszont ebből 23,84 órát szlovák nyelven. Ez lényegesen kevesebb, mint 2019-ben

(249,78 óra), és arányát tekintve az összesen sugárzott 23 793,25 órából mindössze 0,8%. Ha csak a 2-es csatorna műsoridejét vesszük figyelembe (7564,69 óra), az arány 2,5%. A magyar nyelvű műsoridő 2020-ban 57,33 órát tett ki (kevesebb mint fele a 2019-es 121,90 órányi műsoridőnek), ami a három csatorna műsoridejének 0,26%-a, a kettes csatornáénak pedig 0,8%-a. Az arányok tehát összehasonlíthatatlanok a magyar nemzetiségű lakosság arányával. A helyzet e tekintetben csak romlani fog, amikor az RTVS elindítja a tervezett negyedik, sportra összpontosító csatornáját is,⁷³ tehát az összműsoridő növekedése az arányok csökkenését hozza, amennyiben a kisebbségi sugárzási idő nem nő meg lényegesen.

A műsoridő bővítése mellett változtatni kell a kisebbségek nyelvén sugárzott tartalmak műsorsávján is, ugyanis a jelenlegi délutáni időszáv még bőven az átlagosnak tekinthető munkaidőn belül van, tehát a lakosság nagy részét tekintve elérhetetlen időben, így könnyen tűnhet úgy, hogy a kisebbségi nyelven sugárzott műsorok iránt kicsi az érdeklődés. Egy következő probléma a kisebbségek nyelvén sugárzott programok gyakori elmaradása más, időszakos műsorok miatt. Elsősorban a sportközvetítések okozzák, hogy az eleve alacsony kisebbségi nyelvű sugárzási arány alkalmanként még tovább csökken. Ezek ugyanis általában szintén a szlovák televízió 2-es csatornáján kapnak helyet és így, ha egy időpontra esnek a kisebbségi nyelvű műsorokkal, utóbbiak lekerülnek a műsorról, bármilyen pótlás nélkül.

A felvidéki magyar közösség politikai szereplői, civil szervezetei, sőt, az utóbbi években a kulturális miniszter és a kisebbségi kormánybiztos is számtalanszor kritizálták és nehezményezték a kisebbségi nyelvű műsorszórás hiányosságait, illetve fordultak panasszal például Szlovákia Rádiójának és Televíziójának Tanácsához, a kulturális minisztériumhoz vagy a Műsorsugárzási és Műsorszórási Tanácshoz. Alapvetően a törvény betartására kívánták és kívánják máig kötelezni az RTVS-t.

A megkeresések, panaszok, tanácskozások általában eredmény nélkül maradtak, mivel az RTVS vezetősége folyamatosan próbálja kimagyarázni a mulasztá-

⁷³ Az eredeti terv szerint a csatorna a 2020-as labdarúgó EB-vel indult volna, amennyiben a szlovák válogatott kijut, ha pedig nem, akkor a tokiói olimpia lett volna az első sugárzott esemény, mivel azonban mindkettőt 2021-re halasztották, az RTVS negyedik csatornája végül nem indult el 2020-ban.

sát, illetve azzal védekezik, hogy a törvény értelmezése nem egyértelmű. Érvelésük szerint a törvény nem fogalmaz egyértelműen abban a tekintetben, hogy a teljes műsoridőt vagy csak az adott csatorna műsoridejét kell-e alapul venni az arányosság meghatározásánál. Ez az érv viszont nem áll meg, ugyanis az érintett csatornák műsoridejét tekintve sem teljesül a törvényi előírás. A másik visszatérő érv az RTVS részéről az anyagi források hiánya, ugyanis a kisebbségi nyelven sugárzott műsoridő növelése tagadhatatlanul magasabb költségekkel is járna, viszont az ország azon lakosai, akik valamely kisebbséghez tartoznak, ugyanúgy fizetik az adót, amiért elvárhatják az arányos ellenszolgáltatást is.

Érdekes érv még az RTVS részéről az, hogy a gyakran a közmédiában közvetített sportesemények vagy koncertek szerintük gyakorlatilag nyelvileg semleges tartalmak, ezért ezeket nem szabadna figyelembe venni az arányosság kiszámításakor. Ezt egy 2018-as állásfoglalásban fejtik ki, amely okfejtés legabszurdabb része, hogy a naponta sugárzott szlovák himnuszt is nyelvileg semleges programpontként említi.⁷⁴ Az érvelés már csak azért sem igaz, mivel például a sportközvetítés alatt a kommentár és a stúdióbeszélgetések egyaránt csak szlovák nyelven elérhetőek. Ugyanezen állásfoglalás továbbá azt az érvet is felhozza, hogy azok a külföldi filmek, amelyeket az RTVS eredeti nyelven sugároz, amennyiben (véletlenül) valamelyik kisebbség nyelvével egyeznek, szintén növelik a kisebbségi nyelvű sugárzás arányát, így azokat is figyelembe kell venni.

2020 augusztusában a televízió és rádió tanácsának egy ülésére meghívták a kisebbségi kormánybiztost és a kisebbségek képviselőit is. Az ülésen közvetlenül az illetékesekkel tudták tehát megtárgyalni a bemutatott problémákat, ki-ki a saját egyéni szemszögéből. A válaszokat tekintve viszont ezen az ülésen sem történt előrelépés, gyakorlatilag az RTVS tanácsa ugyanazt mondta el itt is, mint az előző években. Pénzhiányra, törvényértelmezési különbségekre, technikai korlátokra hivatkoztak. Utólag azonban mégis mutatkozott egy nagyon kis előrelépés, ugyanis nem sokkal az említett ülés után az RTVS kiadott egy tervezetet a kisebbségi nyelvű televíziós sugárzás arányának növelésére. Az új koncepció értelmében a kisebbségi

⁷⁴ Az RTVS tanácsának álláspontja a Pro Civis Polgári Társulás 2018. augusztus 21-én kelt kérvényére.

nyelvű műsoridő két éven belül háromszorosára nőne. Emellett a televíziós műsor új formátumokkal bővülne, valamint az internetes platformokon is bővítik a kisebbségi nyelvű tartalmak arányát. A tervezet megvalósítása rögtön duplájára növelné a kisebbségek nyelvén sugárzott tartalmak műsoridejét, mégpedig a reggeli műsorsávban. A tervezett változások sem hoznának azonban lényeges előrelépést a kisebbségi műsorok arányát illetően, főleg a negyedik televíziós csatorna indulása, tehát a teljes műsoridő lényeges megnövekedése után. A törvénytervezetet a kormány elfogadta, viszont a jogalkotási folyamat a parlamentben megakadt, a jelenlegi állapot szerint leghamarabb 2022 tavaszán kerülhet elfogadásra.

Összegezve tehát: bár a törvény arányossági jogokat biztosít a kisebbségek számára, sőt, kötelezettségeket támaszt a műsorszolgáltató felé, az RTVS ezeket nem tartja be. Az elmúlt évek tapasztalatai pedig azt is megmutatták, hogy a törvény betartásához a kisebbségeknek nincsenek elég hatékony eszközeik, míg a kormányzat részéről nem mutatkozott kellő támogatás ennek elősegítésére. A legújabb, még csak tervként szereplő változások is csak kozmetikai változást jelentenének az ügyben, valós előrelépés jelenleg nincs kilátásban. A kisebbségek képviselői tehát kénytelenek folytatni szélmalomharcukat a közmédiával szemben.

Nyelvhasználat az igazságszolgáltatásban (jog van, gyakorlat nincs)

A törvényi háttér bemutató fejezetben részleteztük a kisebbségi nyelvhasználatot az igazságszolgáltatásban is. Mint az látható volt, a bírósági eljárásban biztosítva van az anyanyelvhasználatához való jog, viszont ez nem Szlovákia nemzetiségi kisebbségekhez tartozó személyek felé szóló gesztusa, hanem a nemzetközi normának és gyakorlatnak való megfelelés. Az anyanyelv használatának joga kiemelten védett jog az európai uniós jogrendszerben, valamint Szlovákia a Nyelvi Karta aláírásával vállalta, hogy a polgári bírósági eljárásokban a nemzeti kisebbségek használhatják az anyanyelvüket. Ennek fényében nagy megütközést keltett, amikor a 2015-ben rekodifikált bírósági eljárási törvényekből (polgári perrendtartás, közigazgatási perrendtartás) hiányzott ez a jog, és csak 2017-ben pótolták.

A bírósági anyanyelvhasználat egyik legnagyobb problémája viszont az a tény, hogy a magyarlakta járásokban nagyon kevés a kisebbségi anyanyelvű bíró és ügyész, így ritka a magyar nyelvű bírósági tárgyalás. Problémát jelent a hiányzó egységes jogi terminológia is, aminek megléte nagy segítséget jelentene az igazságszolgáltatás résztvevőinek képzése során.

Az igazságszolgáltatás keretén belül ritkán esik a szó a közjegyzőkről és a közjegyzői tevékenységről. A közjegyzőkről és közjegyző tevékenységről szóló 323/1992. számú törvény meghatározza, hogy a közjegyzői okirat államnyelven készül, és a közjegyző előtt csak akkor használható más nyelv, ha az ügyfél nem beszél szlovákul. Ilyen esetben tolmács segítségével a közjegyző ismerteti vele az okirat tartalmát. A kisebbségi nyelvhasználat elve említésre sem kerül.

Jogsértések, jogérvényesítési kísérletek

A szimbólumhasználat akadályozása (állampolgársági törvény, lex DAC – a zászlóhasználat betiltása, himnuszügy)

2010-ben elsőprő többséggel szimbolikus jogszabályt fogadott el a magyar országgyűlés – a kettős állampolgárságról szóló törvénnyel közjogi értelemben is egyesítették a magyarságot. Azokban a hetekben leköszönő első Fico-kormány ellentörvénnyel módosította a hatályos állampolgársági törvényt, gyakorlatilag betiltva a többes (kettős) állampolgárságot. A magyar politikai szereplők alkotmányellenesnek nevezték a módosítást, ugyanis a szlovák alkotmány kimondja: senki sem fosztható meg akarata ellenére az állampolgárságától (az ellentörvény megalkotói ezt úgy oldották meg, hogy a módosítás szerint más ország állampolgárságának felvétele a szlovák állampolgárságról való lemondás irányába tett kifejezett akaratnyilvánítás). A választások után a győztes Robert Fico nem tudott kormányt alakítani, a Radičová-kormány pedig ígéretet tett arra, hogy rendezi a kérdést. A 2010 előtti állapotot visszaállítani kívánó törvénymódosítási javaslat 2011 februárjában került a parlament elé, viszont Igor Matovič az ellenzéki Smer és a Szlovák Nemzeti Párt (SNS) segítségével meghiúsította azt. Ősszel a Most–Híd kezdeményezésére 44 képviselő beadvánnyal fordult az alkotmánybírósághoz. Az alkotmánybíróság sokáig nem foglalkozott az ügygel, végül 2014-ben úgy döntött, hogy határozatlan időre elnapolta az ügyet, vagyis nem foglalt állást, hogy alkotmányellenes-e vagy sem a Fico-féle ellentörvény. Tíz év után, 2021-ben újra a parlament elé került egy, a kormánykoalíció által alkotott javaslat, viszont ez már nem a 2010 előtti állapotot állítaná vissza, hanem feltételhez kötné egy második állampolgárság felvételét (meghatározza, hány évig kell az adott országban élni, hogy kell azt igazolni, stb.). A parlament többször is későbbre halasztotta javaslatot. 2021 augusztusáig közel 3900 ember vesztette el állampolgárságát, közülük 137 a magyar felvétele miatt (a legtöbben, 580-an a német, 578-an az osztrák, 397-en a brit állampolgárság felvétele miatt). A helyzet megnyugtató rendezése továbbra is várat magára.

Az elmúlt évtizedben a DAC, a dunaszerdahelyi futballklub a jó eredményei miatt a szlovák futballpályákon rég nem látott tömegeket vonz a hazai mérkőzéseire. A klub 2008-as élvonalba jutása után több magyarellenos politikus és a közvélemény egy része rossz szemmel nézte a lelátókon rendszeresen felbukkanó magyar zászlót. A parlament ezért 2008-ban a 479/2008. számú törvénnyel megtiltotta a nézőknek, hogy más állam jelképeit bevigyék a mérkőzésre és azt tiszteletlen módon vagy más olyan módon használják, amellyel a közrend megsértésére lehet felbujtani, vagy a hazai rendezvény rendes lefolyását lehet veszélyeztetni (valamint kötelezte a szervezőt a rendelkezés betartatására). Az ezen törvény helyébe lépő 1/2014. számú törvény ennél is tovább, egyenesen kötelezi a szervezőt arra, hogy megakadályozza más ország jelképeinek bevitelét a mérkőzésre. A törvény így megtiltja a magyar kisebbség részére önazonosságának megvallását a sportrendezvényeken. A törvényi indoklásból nem derül ki, viszont a parlamenti vitából igen, hogy a rendelkezések a DAC és a magyar szurkolók ellen irányulnak.

Hasonló eset volt a „lex DAC”-ként elhíresült, a Szlovák Köztársaság állami jelképeiről szóló törvény 2019-es módosítása, amely gyakorlatilag betiltotta a magyar himnusz éneklését minden olyan rendezvényen, ahol az adott ország hivatalos delegációja nincs jelen, 7000 euróig terjedő büntetés terhe mellett. A törvénymódosítás elfogadása óriási felháborodást váltott ki, legfőként azért, mert a Most–Híd hat magyar képviselője, valamint az OĽaNO magyar nemzetiségű képviselője, Grendel Gábor is megszavazta. A párt képviselői azzal védekeztek, hogy nem vették észre, nem figyeltek oda, viszont a parlamenti vitából egyértelműen kiderült, hogy a Szlovák Nemzeti Párt műhelyéből kikerülő módosítás a magyar himnusz DAC-mérkőzéseken történő éneklése ellen készült: a javaslat egyik előterjesztője kifejtette, véleménye szerint a himnuszéneklés provokáció. Az óriási nyomás hatására végül a kormánykoalíció gyorsított eljárásban visszakozott, és eltörölték a himnuszéneklés betiltását és büntethetőségét.

A Beneš-dekrétumok utóélete

A Beneš-dekrétumok öröksége továbbra is nagy súllyal telepedik a szlovák–magyar kapcsolatokra. Mind Szlovákia, mind Csehország a jogrendje fontos részének tartja őket, ezért egy részük továbbra is hatályban van, köztük azok, amelyek kollektív bűnösnek kiáltották ki a magyarokat vagy amelyek a vagyonek kobzásáról szóltak. A szlovák közvélemény álláspontja szerint a második világháború utáni rendezés kétségbe vonásáról szól a dekrétumok létének magyarok általi sérelmezése, pedig az elmúlt évek mutatták, hogy mai napig élő joghatásuk van, és még ma is koboznak el (vagy próbálnak elkobozni) földterületeket a szlovák hivatalok.

2020 tavaszán került a köztudatba az egyik ilyen ügy, az ún. Bosits-per. Az Állami Erdőgazdaság 2009-ben a dekrétumokra hivatkozva próbált elkobozni egy erdőt annak tulajdonosától azt állítva, hogy egy akkori eljárási hiba miatt nem ment végbe elkobzás, és ezt a hibát ki kell javítani. A tulajdonos perre vitte az ügyet, és mind a járási, mind a kerületi bíróság helyt adott neki. A fordulópont 2014-ben következett be, amikor a főügyészség rendkívüli felülvizsgálati kérelmet adott be, a legfelsőbb bíróság pedig már a szlovák állam javára döntött, azzal érvelve, hogy ha nem bizonyítható az elkobzás ténye, feltételezni kell, hogy a konfiskáció végbement. Vagyis lényegében kimondta, hogy a tulajdonos felmenőinek magyar nemzetisége miatt kobozzák el a földet. A döntést az alkotmánybíróság is megerősítette.

A tulajdonos ezután az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult azt kifogásolva, hogy az eljárás során sérült az igazságos eljáráshoz való joga. Az emberjogi bíróság helyt adott neki, magának a vagyonek kobzásnak a kérdésében nem foglalt állást, a per tovább folytatódik a szlovák bíróságokon.

Néhány hónappal később hasonló ügy került a figyelem középpontjába, amikor is az épülő pozsonyi körgyűrű, a D4-es építéséhez szükséges földterületek egy részének felvásárlását leállította a Nemzeti Autópálya-kezelő Társaság, mert a Szlovák Földalap értelmezése szerint a telkeket el kellett volna kobozni a második világháborút követően annak magyar és német tulajdonosaitól. A földalap hivatkozása

szerint eljárási hibák miatt nem ment végbe akkor az elkobzás, így ezt most kellene befejezni. Az ingatlanok értéke több százezer euró.

Évtizedek óta húzódó ügy a gútai közlegelők esete is. A Gútai Közlegelők Társulatának földjeit a Komáromi Konfiskációs Bizottság 1946. július 31-én kelt 146/139/1946. sz. döntésével kobozta el a szlovák állam, mert annak tagjai többségében magyarok voltak. A telekkönyvi kivonat szerint a Gútai Közlegelők Társulatának a tulajdonát 59 ház és 17 300 824 m² mezőgazdasági földterület képezte.

Szlovákiában két ízben volt lehetőség az elkobzott javak visszaigénylésére. Először 1992-ben, a 229/1991. számú, a földtulajdonviszonyok és más mezőgazdasági birtok rendezéséről szóló törvény, majd 2004-ben, az 503/2003. számú, a földtulajdon visszaadásáról szóló törvény alapján. Mindkét törvény csak a szlovákiai lakóhellyel rendelkező szlovák állampolgárokat ismerte el jogosult személyeknek és csak természetes személyek vagyonát adta vissza.

Ebből az következik, hogy jogi személyek a törvény szerint nem lehettek jogosultak vagyonuk visszaadására, és a jogi személyek vagyona nem volt visszaadható.

A törvény értelmében sikertelenségre volt ítélve tehát a Gútai Urbéri Társaság beadványa, amellyel a Gútai Közlegelők Társulatának földjeit igényelték vissza 1992-ben, hiszen jogi személy kérte vissza jogi személy földjeit, és sikertelenségre volt ítélve annak a 175 természetes személynek a beadványa is, akik jogi személy vagyonát kérték vissza 2004-ben. A kárpótlási eljárás azonban a mai napig folyamatban van. Sőt, újra visszakerült első fokra, a közigazgatási eljárásba.

Amit itt tenni lehet, az a panasz benyújtása az elhúzódo eljárás, illetve a nem megfelelő jogi képviselő miatt. A legfelső bíróság ugyanis megállapította, hogy a résztvevők jogi képviselője nem volt összhangban a módosított Polgári perrendtartással és a Nyitrai Kerületi Bíróság határozatát, amivel az helyben hagyta a Komáromi Földhivatal döntését, megsemmisítette. A határozatot azonban csak részben tudták kikézbésíteni, a 175 résztvevőből az eljárás közel 10 esztendeje alatt

33 résztvevő elhunyt. Az ügy hasonló panaszok újbóli benyújtásával folytatódik az alkotmánybíróságon és az Emberi Jogok Európai Bíróságán, és azóta sem zárult le, hiába mutattak rá több beadványban is a szlovák kárpótlási törvény hibáira, hiába kérték a földterület visszaadását, nem ismertek el mást, csak az ügy elhúzódását és ebből adódóan az igazságos eljáráshoz való jog megsértését.

Jelenleg az Emberi Jogok Európai Bíróságán 91, a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságán 99 személy panaszát vizsgálják.

A kataszteri hivatal jogkörtúllépése

Magyarország kormányának köszönhetően a felvidéki magyar óvodák 2017-től jelentős támogatást kaptak. A nagyobb összegű támogatás esetében egy jelzálogszerződés megkötésére került sor, amit kataszteri hivatalban is be kell jegyezni. A támogatottak, valamint a lebonyolító Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. (BGA Zrt.) közti ingatlanon alapított jelzálog létrehozásáról szóló szerződés minden esetben szlovák–magyar, tehát kétnyelvű dokumentumként került az adott járás kataszteri hivatalába.

Csallóközsütörtök község és a BGA Zrt. között a jelzálogszerződés 2020 júliusában lett megkötve. A község 2020. szeptember 8-án a Dunaszerdahelyi Járási Hivatal Kataszteri Osztályára benyújtotta a szerződés bejegyeztetési kérelmét, az ügyirat száma V 6693/20.

A kataszter 2020. szeptember 30-ai határozatában megállította az eljárást és több pótlást kért Csallóközsütörtök községtől. A határozatban, hivatkozva a 162/1995. számú kataszteri törvényre, felszólítják a községet, hogy hivatalos szlovák nyelvű fordításban nyújtsa be a szlovák–magyar, tehát eleve államnyelven is szövegezett okmányt. A község 2020. október 19-én kelt válaszában pótolja a hiányosságokat, kivéve a kétnyelvű szerződés fordítását. A levélben hangsúlyosan kiemelik, hogy a szerződés kétnyelvű, ezért nézetük szerint biztosított a kataszteri törvényben foglaltak betartása.

A Dunaszerdahelyi Járási Hivatal Kataszteri Osztálya újabb határozatot küldött, október 29-ei keltezéssel, mely értelmében módosítja a korábbi határozatát. Már nem a szlovák–magyar szerződés fordítását kéri, pontosabban kéri ennek hivatalos fordítását, de nem a „kötelező államnyelven történő beterjesztés miatt”, hanem azért, mert a BGA Zrt. és a község közötti megállapodás szerint jogvita esetén a magyar nyelvű változat a mérvadó. A határozat szerint nincs szükség a szerződés államnyelvű fordítására abban az esetben, ha a szlovák nyelvű változat lesz a mérvadó egy esetleges jogvitánál. Viszont az egyik fél a budapesti Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., mely egy jogvita esetén akár Budapesten is indíthat eljárást. A kataszteri törvény nem rendelkezik a nemzetközi szerződések nyelvi fölé- vagy alárendeltségéről. A hivatalnak pedig csupán a törvényben előírt rendelkezéseinek meglétét kell vizsgálnia – ezt egyébként a község 2020. november 24-én kelt levelében a kataszteri hivatal részére meg is írta. A kataszter a fordítás vagy az említett jogorvoslati rész módosításának hiányában megszüntette az eljárást, mégpedig 2021. január 25-i határozatával.

Új eljárás kérvényezése, majd újabb fellebbezések következtében a kataszteri hivatal végül 2021. október 25-i dátummal bejegyezte a jelzálogot.

A dunaszerdahelyi régió más falvai lefordították a kétnyelvű szerződést, de olyan eset is van, amikor más község esetében a jelzálogszerződést még bejegyezték az eredeti formájában.

Hazai jogérvényesítési kísérletek és nyelvhasználati kezdeményezések

A felvidéki magyar politikai érdekképviselő szétszakadását követő időszak kevés közéleti pozitívumainak egyike mindenképpen az, hogy a civil szféra több szervezete is célul tűzte ki a magyar közösség jogainak érvényre juttatását. Bár ez alatt a tíz év alatt egyes kezdeményezések tiszavirágéletűek voltak, a magyar közösség ügyeinek folyamatos felszínén tartásához való hozzájárulásuk nem elhanyagolható. Az elmúlt évtized legnagyobb közismertségre vagy eredményre – a teljesség igénye nélkül – például a Pro Civis, a Kétnyelvű Dél-Szlovákia vagy épp a Jogsegélyszolgálat tett szert.

A Pro Civis elsősorban a hivatali kétnyelvűség fejlesztését tűzte ki célul. Tevékenysége során több tízezer kétnyelvű biztonsági matricát készített el és osztott szét a felvidéki magyarlakta önkormányzatok és intézmények között, *Törvénytár.sk* névvel kétnyelvű jogszabálytárat működtet, amely mára közel 100 szlovák törvényt tartalmaz magyar nyelven. Tevékenységük körébe tartozik a magyarlakta községi önkormányzatok háttértámogatása, valamint az önkormányzatokhoz kapcsolódó gazdasági és egyéb felmérések elvégzése. Egyik ilyen jellegű felmérésüket a *Meny-nyiterek.sk* weboldal mutatja, amely részletezi, hogy az önkormányzati finanszírozás mennyire érinti hátrányosan a magyarlakta községeket. *Önkormányzati Szemle* címen szaklapot adnak ki.

A vizuális kétnyelvűség terén elsősorban a gerillaakcióiról híres Kétnyelvű Dél-Szlovákia mozgalom volt ismert. Tevékenységükkel a közigazgatási és államigazgatási szervek elmulasztott feladataira próbálták felhívni a figyelmet, ezért kétnyelvű közúti és vasúti táblákat állítottak a magyarlakta vidéken. Legismertebb ügyük az ekeli vasútállomás felújítása és kétnyelvűsítése volt. Ekel az egyike azon községeknek, amelyekre a kormány hibája miatt nem vonatkozik a kisebbségi nyelvhasználati törvény. A vasútállomás ügye szimbóluma is lehetne az állami szervek kétnyelvűséghez való viszonyának: az omladozó épületről a vasút eltávolította a ráfestett feliratot, majd miután az aktivisták felújították és kétnyelvű táblát helyeztek ki rá, egy munkanapon belül azt is leszedték, később egy második tábla is ugyanerre a sorsra jutott. A csoport, miután tagjai felfedték kilétüket és politikai pályára léptek, befejezte működését.

Fontos még megemlíteni a Jogsegélyszolgálatot is, amely a magyar nyelv szlovákiai használatával, a magyar állampolgárság felvétele miatt a szlovák állampolgárság megszűnésével kapcsolatos kérdésekben, valamint magyarsága miatti hátrányos megkülönböztetés esetén és egyéb, a szlovákiai magyar közösség szempontjából közérdekűnek tekinthető ügyek terén lát el tevékenységet. Fontos eredményt értek el 2020-ban, amikor a bíróságon végigvitték a kétnyelvű anyakönyvi kivonatok hiányosságának ügyét. A pert egy magánszemély indította a Jogsegélyszolgálat segítségével, miután az érsekújvári anyakönyvi hivatal nem adta ki kétnyelvű adatokkal

az általa kért anyakönyvi kivonatot. A Nyitrai Kerületi Bíróság szerint azzal, hogy az állami intézmény nem adta ki a kétnyelvű adatokkal kitöltött iratot, megsértette a magánszemély saját dokumentumaihoz való jogát, ami egyúttal a magánélethez való jogát is sérti. Bár csak ebben az egy esetben született jogerős döntés és a belügyminisztérium nem kétnyelvűsítette az anyakönyvi információs rendszert, fontos precedensnek számít.

Európai szintű jogérvényesítési—jogbővítési kísérletek (MSPI, nemzeti régiók)

A Szlovák Köztársaság esetében is érvényes, hogy a nemzeti közösségek, valamint az őshonos kisebbségek esetében is csupán az egyéni jogok szintjén közelíti meg a kérdést a többségi társadalom. Ennek alapját az alkotmány valamint a sokszínűen értelmezhető nemzetközi megállapodások, dokumentumok és irányelvek adják. A kollektív jogok szintjén csupán elvétve találhatók törvényi rendelkezések, hiszen a már említett egyéni szinten történő megközelítés ezt nem is teszi lehetővé. A szlovákiai magyarság társadalmi vezetőinek nemzeti, konzervatív része a fenti okok miatt aktívan támogatta azt a két európai polgári kezdeményezést, mely az őshonos kisebbségeket már nemzeti közösségként kezelné, és az Európai Unió jogalkotási szintjén keresne megoldást. Az egyik a *Minority Safepack*, azaz a kisebbségvédelmi kezdeményezés. A másik az úgynevezett nemzeti régiós kezdeményezés (hivatalos nevén: *Kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért*), melynek célja, hogy az Európai Unió kezelje kiemelt figyelemmel azokat a régiókat, amelyeket nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nyelvi sajátosságok különböztetnek meg az őket körülvevő régióktól.

Szlovákiában mindkét kezdeményezés esetében sikerült az előírt aláírások sokszorosát összegyűjteni, ami jelzi a közösség igényét a jogalkotás és szemléltváltás módosításának szükségességére. A szlovák politikai szféra és a kormány álláspontját is jól mutatja, hogy a Szlovák Köztársaság többszörösen beszállt a *Minority Safe-Pack* elleni perekbe.

Összegzés

A jelen tanulmány célja mindazon jogszabályok összegzése, amelyek a kisebbségi nyelvhasználatot hivatottak biztosítani és védeni, hogy ezen jogok milyen mértékben érvényesülnek a gyakorlatban, valamint célja – a teljesség igénye nélkül – a felvidéki magyar közösséget érintő egyes jogsértések és jogbővítési kísérletek bemutatása. A tanulmány első része áttekinti az alkotmányos keretet, a legfontosabb nemzetközi szerződéseket és egyezményeket, amelyekkel Szlovákia kötelezettséget vállalt a nemzeti kisebbségek és nyelvük védelme terén, úgy mint Magyar–Szlovák Alapszerződés, az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménye vagy a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája, valamint az anyanyelvhasználatot szabályozó törvényeket és egyéb jogszabályokat a közigazgatás, oktatás, igazságszolgáltatás, alapvető jogok, politikai-közéleti részvétel, kultúra és média, közlekedés, szimbólumhasználat, vallásszabadság, területi önkormányzati rendszer, egészségügy és államigazgatás terén. A tanulmány második, az első részben felsorolt jogok gyakorlati megvalósulását taglaló részében áttekintésre kerül az államnyelvtörvény és kisebbségi nyelvhasználati törvény között feszülő ellentmondás, a kisebbségi feliratok és a hivatali nyelvhasználat kapcsán felmerülő problémák, a kisebbségi nyelvhasználat a közmédiában vagy az igazságszolgáltatásban. A tanulmány harmadik, záró része néhány kiválasztott jogsértéssel és jogérvényesítési kísérlettel foglalkozik.

